

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Wyniki realizacji
PROW i SPO „Rolnictwo”
w latach 2004-2006

nr 65

Warszawa 2007

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

**Wyniki realizacji
PROW i SPO "Rolnictwo"
w latach 2004-2006**

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

***Wyniki realizacji
PROW i SPO "Rolnictwo"
w latach 2004-2006***

Autorzy:

mgr Małgorzata Bułkowska

mgr inż. Katarzyna Chmurzyńska

Konsultacja:

dr Janusz Rowiński

dr Marek Wigier

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Warszawa 2007

Autorki publikacji są pracownikami
Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowego Instytutu Badawczego

Pracę zrealizowano w ramach tematu **Wpływ funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na rozwój regionów wiejskich w pierwszych latach członkostwa. Ogólna koncepcja wsparcia tego rozwoju w latach 2007-2013 środkami funduszy strukturalnych i funduszu kohezji**

w zadaniu *Analiza przebiegu realizacji i skutków programów PROW (Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich) i SPO (Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”)*

Celem pracy w okresie badawczym był monitoring realizacji programów PROW i SPO w latach 2004-2006, a także przygotowanie zaleceń prac nad programami wykorzystania funduszy strukturalnych i funduszu kohezji w latach 2007-2013.

Korekta
Maria Serwińska

Redakcja techniczna
Leszek Ślipski

Projekt okładki
AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 978-83-60798-08-9

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy
00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984
tel.: (0 22) 50 54 444
faks: (0 22) 50 54 636
e-mail: dw@ierigz.waw.pl
<http://www.ierigz.waw.pl>*

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład: 500 egz.

Druk: ABM System

Oprawa: UWIPAL

Spis treści

Przedmowa	7
-----------------	---

mgr Małgorzata Bułkowska

Stan realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006	9
1. Uwagi ogólne	9
2. Stan realizacji wybranych działań PROW	15
2.1. Renty strukturalne	15
2.2. Wsparcie gospodarstw niskotowarowych.....	21
2.3. Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt.....	24
2.4. Zalesianie gruntów rolnych.....	31
2.5. Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE.....	36
3. Uwagi końcowe.....	40
Załącznik 1. Harmonogram działań legislacyjnych dotyczących PROW	41

mgr inż. Katarzyna Chmurzyńska

Stan realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”	43
1. Uwagi ogólne	43
2. Stan realizacji wybranych działań SPO „Rolnictwo”	55
2.1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych	55
2.2. Ułatwianie startu młodym rolnikom	61
2.3. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	63
2.4. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów	68
3. Uwagi końcowe.....	73
Załącznik 1. Legislacja dotycząca SPO „Rolnictwo”	75
Załącznik 2. Indykatory podział środków UE na województwa.....	79

Szanowni Czytelnicy,

Oddajemy do Państwa rąk uporządkowany materiał zawierający podstawowe informacje na temat stanu przygotowań oraz procesu wdrażania dwóch najważniejszych z punktu widzenia realizacji celów długookresowych polityki rolnej w Polsce programów, tj. Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) i Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” (SPO „Rolnictwo”). Autorzy opracowań zaprezentowali ogólne informacje o terminach uruchamiania poszczególnych działań i naboru wniosków, finansowych i rzeczowych wskaźnikach monitoringu, legislacji krajowej, a także krótkie oceny efektów ich realizacji. Zaprezentowane w pracy dane pochodzą z ogólnie dostępnych danych ARiMR, materiałów publikowanych na stronach internetowych MRiRW (biuletyny PROWinki i SPOtkania), a także niepublikowanych danych z monitoringu ARiMR udostępnianych IERiGŻ-PIB na podstawie dwustronnej umowy o współpracy.

Programy PROW i SPO „Rolnictwo” były w okresie programowania 2004-2006 podstawowym źródłem finansowania zmian i dostosowań sektora rolno-spożywczego do wymagań konkurencyjnych na wspólnym rynku UE oraz finansowania wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Bezpośrednie lub pośrednie wsparcie dla obszarów wiejskich znalazło się także w pięciu innych Sektorowych Programach Operacyjnych, z których finansowano szeroko definiowaną infrastrukturę, rozwój zasobów ludzkich, ochronę środowiska, konkurencyjność i gospodarkę rybacką. Ogółem w latach 2004-2006 na realizację Narodowego Planu Rozwoju obejmującego swym działaniem wszystkie sektory życia gospodarczego w Polsce (w tym gospodarkę żywnościową) zarezerwowano 17,7 mld euro środków publicznych (krajowych i wspólnotowych), z czego środki unijne stanowiły 12,8 mld euro. Środki finansowe PROW stanowiły 20%, zaś SPO „Rolnictwo” – 10% kwoty przeznaczonej na realizację NPR. Ich uzupełnieniem w ramach programu SPO „Rolnictwo”, były fundusze prywatne o wartości nieco ponad 0,9 mld euro.

Wartość potencjalnych zobowiązań w ramach Programów „rolnych” wzrosła w okresie 2004-2006 z 1,5 mld w 2004 roku do 1,8 mld w 2005 roku oraz 2,1 mld euro w 2006 roku. Ponadto do polskiego rolnictwa trafiały w tym okresie środki krajowe przeznaczone na kontynuowanie niektórych form pomocy państwa, udzielanej w okresie poprzedzającym członkostwo, a także środki w ramach kończącego programu SAPARD. Innym, wprawdzie pośrednim, lecz równie ważnym źródłem finansowania rolnictwa były dopłaty bezpośrednie, jak również środki z różnych działań interwencyjnych Agencji Rynku Rolnego. Wprawdzie nie są to środki o charakterze inwestycyjnym, ale mają one bezpośredni wpływ na wysokość dochodu rolniczego, a więc pośrednio decydują także o zakresie podejmowanych w gospodarstwie rolnym inwestycji.

Przeprowadzona ocena wdrażania i realizacji programów strukturalnych w okresie przedakcesyjnym oraz w latach 2004-2006 wskazuje, że cechowała je duża trafność identyfikacji ważnych problemów rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich, uporządkowany, stabilny i przewidywalny obszar oddziaływania, pewność realizacji wyznaczonych celów, przejrzysta struktura finansowania, szeroki wachlarz działań oraz duża dostępność niektórych środków finansowych. Są to niewątpliwie bardzo mocne strony działań strukturalnych wobec wsi i gospodarki żywnościowej. Do słabych stron polityki strukturalnej wobec wsi i gospodarki żywno-

ściowej w tym okresie należy zaliczyć: krótką perspektywę czasową, i rozproszenie środków (w okresie 2004-2006 realizowano aż 15 działań programu SPO „Rolnictwo” i 10 działań programu PROW), dążenie do maksymalnego wykorzystania środków finansowych UE nawet kosztem efektywności, niedostateczne wsparcie rozwoju nowoczesnej gospodarki, przedsiębiorczości i rozwoju zrównoważonego, oparcie polskiej polityki strukturalnej na priorytetach europejskich, duże opóźnienia w podpisywaniu umów i wypłacie środków, brak skutecznych działań wspierających rozwiązanie problemów bezrobocia na obszarach wiejskich.

Niezbędne przemiany strukturalne w rolnictwie i na obszarach wiejskich nie miały jednak szansy dokonać się w okresie 2003-2006. Nie ma również możliwości ich dokonania w okresie realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Przemiany strukturalne mają bowiem charakter zmian pokoleniowych. Nieodłącznym ich elementem jest postępujący proces polaryzacji gospodarstw. W miejsce gospodarstw „średnich” powstają albo gospodarstwa towarowe, albo gospodarstwa produkujące na samozaopatrzenie posiadające drugie, pozarolnicze źródło dochodów. Ludzie młodzi i właściciele małych gospodarstw często podejmują decyzje o zaprzestaniu działalności rolniczej. Dostrzegają swoją szansę w rozwoju małej przedsiębiorczości, a równocześnie uczą się wykorzystywać możliwości, jakie daje członkostwo w UE zarówno w zakresie chłonności rynku europejskiego, jak i postawione do dyspozycji Polski środki wsparcia. Z sukcesem przebudowują i unowocześniają swoje warsztaty pracy lub poszukują jej poza granicami kraju. Pełne wykorzystanie środków pomocowych UE dowodzi jak niezaspokojone są nadal potrzeby inwestycyjne gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich.

Nabyte doświadczenia w okresie programowania i realizacji programów strukturalnych 2004-2006 wskazują, że w latach 2007-2013 poza koniecznością usprawnienia samego procesu wdrożeniowego działań strukturalnych, niezbędna jest koncentracja środków finansowych na działaniach inwestycyjnych oraz o charakterze innowacyjnym, kosztem odejścia od działań o charakterze socjalno-osłonowym. Być może będzie to bowiem ostatnia szansa wsparcia inwestycji w sektorze żywnościowym ze środków UE. Priorytet należy nadać także działaniom, które prowadzą do wzrostu konkurencyjności sektora żywnościowego, dywersyfikacji działalności gospodarczej w rolnictwie, wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich oraz rozwoju szeroko definiowanej infrastruktury technicznej i społecznej.

PROW na lata 2007-2013 nie uwzględnia jednak działań skierowanych na nowe produkty, procesy i technologie w rolnictwie, sektorze żywnościowym i leśnym, brakuje wsparcia na rzecz gospodarstw wprowadzających normy UE oraz dla działań związanych z turystyką. Stosunkowo niewiele środków zostało przeznaczonych także na działania pomagające różnicować działalność gospodarczą na obszarach wiejskich oraz rozwój wielofunkcyjny. Takie rozłożenie akcentów PROW 2007-2013 może spowodować spowolnienie tempa przemian strukturalnych, budowy konkurencyjnego sektora żywnościowego i różnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Nie jest więc wykluczone, że w połowie przyszłej dekady w regionach wiejskich dominującą działalnością gospodarczą będzie nadal rolnictwo, a wielofunkcyjne regiony wiejskie będą należały do wyjątków.

dr Janusz Rowiński
dr Marek Wigier

Stan realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006

1. Uwagi ogólne

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 został zatwierdzony decyzją Komisji Wspólnot Europejskich nr C(2004) 3373 z dnia 6 września 2004 r. Obejmuje on działania zaliczane do II filaru¹ Wspólnej Polityki Rolnej, współfinansowane z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, a także z budżetu krajowego. W Planie wyznaczono dwa cele: (1) wzrost konkurencyjności gospodarstw oraz (2) zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Cel pierwszy realizuje się za pomocą trzech działań: „Renty strukturalne”, „Wspieranie gospodarstw niskotowarowych” i „Grupy producentów rolnych”, a drugi poprzez cztery działania: „Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)”, „Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt”, „Zalesianie gruntów rolnych” oraz „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej”².

Na realizację programu przewidziano 3592,4 mln euro środków publicznych (wkład wspólnotowy 2 866 mln euro, wkład polski 726 mln euro). Część środków przeznaczono na uzupełnienie płatności bezpośrednich (682,4 mln euro) oraz na sfinansowanie działań Programu SAPARD, zatwierdzonych Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1268/1999 (140,0 mln euro)³.

Podczas realizacji programu miało miejsce pięć realokacji środków PROW, zwiększających budżet działań najbardziej popularnych, kosztem cieszących się mniejszym zainteresowaniem. Podczas pierwszej korekty programu zwiększono środki na działanie „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE” o 443,6 mln euro, zmniejszając budżety pięciu działań: „Rent strukturalnych” o 140,5 mln euro, „Wsparcia dla gospodarstw niskotowarowych”

¹ II filar WPR obejmuje instrumenty wsparcia wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, natomiast I filar WPR obejmuje instrumenty wsparcia produkcji rolnej: dopłaty bezpośrednie i instrumenty wsparcia rynkowego (cenowego) takie jak, m.in. interwencja, subsydia eksportowe, prywatne przechowalnictwo.

² *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006*, MRiRW, <http://www.minrol.gov.pl>.

³ Zgodę na finansowanie działań w Programie SAPARD z budżetu PROW wyraziła Komisja Europejska. Kwota 140 mln euro zapewniła finansowanie prawidłowo sporządzonych i złożonych w terminie wniosków.

o 83,2 mln euro, „ONW” o 130 mln euro i „Zalesień” o 10,1 mln euro⁴. W wyniku drugiej realokacji zwiększono budżet działania „Renty strukturalne” o 34,9 mln euro, zmniejszając tym samym środki w dwóch działaniach: „Pomocy technicznej” oraz „Uzupełnieniu płatności obszarowych” o odpowiednio 12 i 22,9 mln euro⁵. Podczas trzeciej realokacji przesunięto 20,3 mln euro z działania „Projekty rozporządzenia nr 1268/1999” oraz 0,5 mln euro z działania „Pomoc techniczna” do działania „ONW”.⁶ W czwartej realokacji zwiększono środki na dwa działania: „Wsparcie gospodarstw niskotowarowych” oraz „ONW” o odpowiednio 36 i 32 mln euro, zmniejszono natomiast budżety trzech działań: „Zalesiania” o 7 mln euro, „Dostosowania gospodarstw rolnych do standardów UE” o 50 mln euro i „Grup producentów rolnych” o 11 mln euro⁷. Podczas ostatniej, piątej korekty budżetu, przesunięto 10,2 mln euro z działania „Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych” do działania „Zalesianie”⁸ (tabela 1). W ostatecznym kształcie budżetu PROW na realizację pierwszego celu, czyli na poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych, przeznaczono 24% środków finansowych, natomiast na działania służące drugiemu celowi, tj. zrównoważonemu rozwojowi obszarów wiejskich – 53%. Pozostałe 23% budżetu zarezerwowano na działania dodatkowe tj. na „Pomoc techniczną”, „Uzupełnienie płatności obszarowych” oraz „Projekty w ramach rozporządzenia 1268/1999”. Pierwotny podział budżetu PROW, jego podział po każdej z pięciu realokacji oraz budżet ostateczny podano w tabeli 1.

W ostatecznym rozrachunku najwięcej środków PROW przeznaczono na realizację trzech działań: „Wsparcie gospodarstw położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania” – 26%, „Uzupełnienie płatności obszarowych” – 19% oraz „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE” – 18% (wykres 1). Z wymienionych działań, inwestycyjno-modernizacyjny

⁴ Uchwała Nr 3 Zespołu-Komitetu do Spraw Monitorowania Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 9 grudnia 2005 r. w sprawie realokacji środków w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, www.minrol.gov.pl.

⁵ Uchwała Nr 5 Zespołu-Komitetu do Spraw Monitorowania Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 22 czerwca 2006 r. w sprawie realokacji środków w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, www.minrol.gov.pl.

⁶ Uchwała Nr 6 Zespołu-Komitetu do Spraw Monitorowania Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 23 listopada 2006 r. w sprawie realokacji środków w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, www.minrol.gov.pl.

⁷ Uchwała Nr 7 Zespołu-Komitetu do Spraw Monitorowania Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 23 marca 2007 r. w sprawie realokacji środków w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, www.minrol.gov.pl.

⁸ Uchwała Nr 9A Zespołu-Komitetu do Spraw Monitorowania Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 5 września 2007 r. w sprawie realokacji środków w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, www.minrol.gov.pl.

charakter posiada jedynie „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE”. Początkowo na jego realizację przeznaczono 7% budżetu PROW, jednak ze względu na duże zainteresowanie programem, przesunięto środki finansowe z innych działań zwiększając jego budżet do 18% PROW. Pozostałe dwa działania nie wspierają bezpośrednio działalności inwestycyjnej. Ze względu na łatwe kryteria dostępu, które ograniczają się w zasadzie do wypełnienia i złożenia wniosku oraz swobodę w wydatkowaniu uzyskanego wsparcia finansowego, działania te mają charakter głównie socjalny.

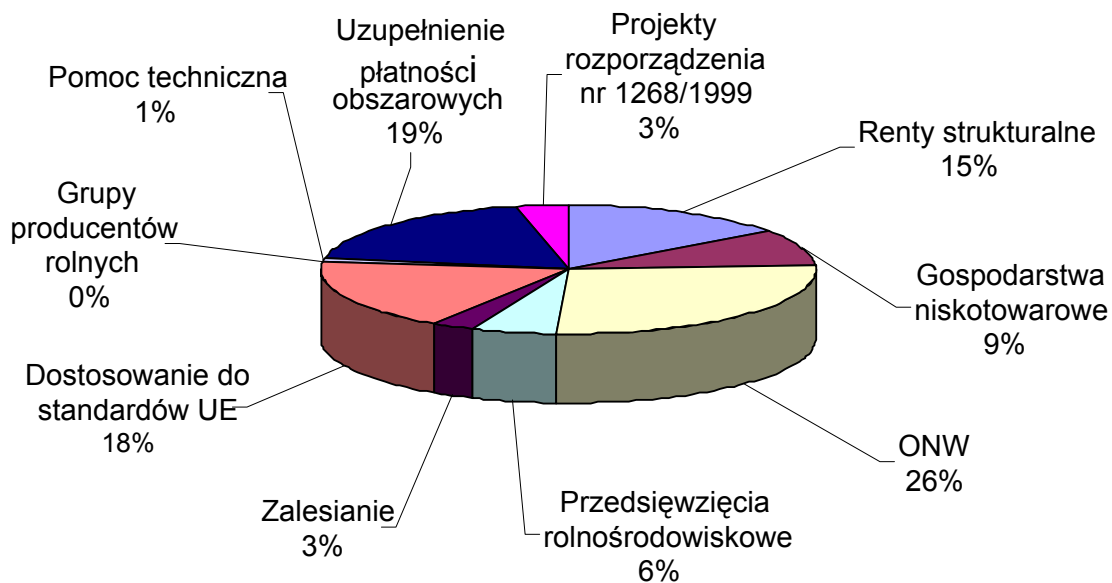
Tabela 1. Budżet PROW (w mln euro)

Wyszczególnienie	Alokacja początkowa	Realokacje					Podział końcowy
		I	II	III	IV	V	
Renty strukturalne	640,5	-140,5	34,9	0	0	0	534,9
Gospodarstwa niskotowarowe	376,3	-83,2	0	0	36	0	329,1
ONW	976,8	-71,8	0	20,8	32	0	957,8
Przedsięwzięcia rolnośrodowiskowe	348,9	-130	0	0	0	-10,2	208,7
Zalesianie	101,8	-10,1	0	0	-7	10,2	94,9
Dostosowanie do standardów UE	243,4	443,6	0	0	-50	0	637
Grupy producentów rolnych	25,4	-8	0	0	-11	0	6,4
Pomoc techniczna	34	0	-12	-0,5	0	0	21,5
Uzupełnienie płatności obszarowych	705,3	0	-22,9	0	0	0	682,4
Projekty rozporządzenia nr 1268/1999	140	0	0	-20,3	0	0	119,7
SUMA	3 592,4	0	0	0	0	0	3 592,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Orientacyjnej zbiorczej tabeli finansowej planu w mln EUR zmienionej po realokacji środków nr 1/2005 (1), grudzień 2005 r., Orientacyjnej zbiorczej tabeli finansowej planu w mln EUR zmienionej po realokacji środków nr 1/2006 (2), lipiec 2006 r., Orientacyjnej zbiorczej tabeli finansowej planu w mln EUR zmienionej po realokacji środków nr 2/2006 (3), grudzień 2006 r., Orientacyjnej zbiorczej tabeli finansowej planu w mln EUR zmienionej po realokacji środków nr 1/2007 (4), marzec 2007 r., Orientacyjnej zbiorczej tabeli finansowej planu w mln EUR zmienionej po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r.

Z pozostałych działań, najwięcej środków (15% PROW) przewidziano na „Renty strukturalne”. Początkowo budżet działania wynosił 18% PROW, ale w wyniku pierwszej realokacji został zmniejszony o 4 punkty procentowe, a następnie po upływie kilku miesięcy, w wyniku drugiej realokacji, ponownie zwiększony o 1 punkt procentowy. Przeprowadzone realokacje miały na celu płynną realizację działań i całkowite wykorzystanie środków publicznych. Jednakże kilkakrotne zmiany w budżecie jednego działania mogą świadczyć o braku rzetelnej oceny efektywnego popytu.

Wykres 1. Podział środków w budżecie PROW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Orientacyjnej zbiorczej tabeli finansowej planu w mln EUR zmienionej po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r. MRiRW.

Uruchomienie poszczególnych działań PROW wymagało wprowadzenia w życie przepisów prawa krajowego, określających zasady wsparcia oraz wzory wniosków. Ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji⁹, stanowiąca podstawę do wydania rozporządzeń o trybie przyznawania pomocy i wzorach wniosków, została opublikowana w listopadzie 2003 r. W 2004 roku trwały prace legislacyjne i przygotowania instytucjonalne związane z wdrożeniem poszczególnych działań. Część rozporządzeń została opublikowana w 2004 r., niektóre w 2005 roku¹⁰. Jako pierwsze, w kwietniu 2004 r., opublikowano rozporządzenia regulujące szczegółowe warunki i tryb udzielenia pomocy finansowej beneficjentom mającym gospodarstwa na obszarach ONW¹¹ oraz starającym się o renty strukturalne¹². Następnie

⁹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, Dz. U. Nr 229, poz. 2273.

¹⁰ Wykaz rozporządzeń w załączniku 1.

¹¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 73, poz. 657, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

¹² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskanie rent strukturalnych objętych planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 114, poz. 1191, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

były wydawane rozporządzenia dotyczące wspierania przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt¹³, zalesiania gruntów rolnych¹⁴, pomocy technicznej¹⁵, wspierania grup producentów rolnych¹⁶, gospodarstw niskotowarowych¹⁷ oraz dostosowań gospodarstw rolnych do standardów UE¹⁸ (załącznik 1). Proces wydawania rozporządzeń wykonawczych zakończono w styczniu 2005 r. W okresie wdrażania i realizacji programu większość rozporządzeń znowelizowano. W wyniku nowelizacji zmieniano zarówno wzory wniosków, jak i szczegółowe warunki i tryb udzielania pomocy. Zmiany były niezbędne dla wyeliminowania pojawiających się podczas realizacji programu trudności. Dzięki nim większa liczba beneficjentów mogła skorzystać ze środków programu.

Od 15 kwietnia 2004 r. do 1 lutego 2005 r. uruchomiono dziewięć z dziesięciu działań. Uruchomienie dziesiątego działania „Projekty w ramach rozporządzenia nr 1268/1999” (program SAPARD) nastąpiło w 2006 roku (tabela 2). Uruchomienie pierwszych działań PROW, tj. „Wspierania działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania” oraz „Uzupełnienia płatności obszarowych” nastąpiło 15 kwietnia 2004 roku, a zatem jeszcze przed datą akcesji Polski do UE. Również w tych działaniach najwcześniej rozpoczęto wypłaty środków finansowych beneficjentom. Najpóźniej (w lutym 2005 r.)

¹³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 174, poz. 1809, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

¹⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 187, poz. 1929, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na pomoc techniczną dla jednostek organizacyjnych i organów realizujących zadania związane z rozwojem obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 198, poz. 2036, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

¹⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 października 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie grup producentów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 238, poz. 2391, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

¹⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 grudnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie gospodarstw niskotowarowych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 286, poz. 2870, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 17, poz. 142, następnie znowelizowane. Nowelizacje w załączniku 1.

uruchomiono „Wsparcie gospodarstw niskotowarowych” oraz „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE”. Bezpośrednią przyczyną opóźnień był przedłużający się proces legislacyjny.

Tabela 2. Harmonogram wdrażania działań PROW

Działanie	Data rozpoczęcia przyjmowania wniosków	Data rozpoczęcia wypłat	Data wstrzymania przyjmowania wniosków
1. Renty strukturalne	01.08.2004	16.02.2005	01.08.2006
2. Gospodarstwa niskotowarowe	01.02.2005	22.12.2005	23.03.2005
3. Wspieranie działalności rolniczej na obszarach ONW	15.04.2004	21.01.2005	nabór cykliczny
4. Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych	01.09.2004	22.02.2005	nabór cykliczny
5. Zalesianie	01.09.2004	31.08.2005	nabór cykliczny
6. Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE	01.02.2005	27.12.2005	15.03.2005
7. Grupy producentów rolnych	15.12.2004	16.11.2005	-
8. Pomoc techniczna	01.10.2004	07.03.2006	-
9. Uzupełnienie płatności obszarowych	15.04.2004	18.10.2004	nabór cykliczny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania rocznego z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 za rok 2006.

Etap „czynnej” realizacji programu zakończył się 31 grudnia 2006 r. Według danych MRiRW z dnia 3 sierpnia 2007 r. łącznie w ramach PROW złożono 6,7 mln wniosków, zawarto 6,6 mln umów oraz wypłacono 13,2 mld zł (92% budżetu PROW) 6,5 mln beneficjentom¹⁹. Liczba złożonych wniosków świadczy o tym, że program spotkał się z dużym zainteresowaniem rolników. Jednakże spośród całkowitej liczby złożonych wniosków aż 92% dotyczyło dwóch działań: „Uzupełnienia płatności obszarowych” – 62% oraz dopłat do ONW – 30%. Są to działania automatyczne, wdrażane co roku, kierowane do szerokiego grona beneficjentów²⁰. Dopłaty mają charakter płatności obszarowych, stąd ich wysokość jest uzależniona od powierzchni gospodarstwa. Udział wypłaconych środków na te działania w całkowitej kwocie wypłaconych w programie środków finansowych wynosi 50% (28% na ONW, oraz 22% na UPO).

¹⁹ „PROWinki” tygodniowe 2007, nr 31, MRiRW, Warszawa, www.minrol.gov.pl.

²⁰ W przypadku UPO beneficjentami pomocy są rolnicy korzystający z płatności bezpośrednich, natomiast w przypadku dopłat do ONW uzyskanie dopłaty jest uwarunkowane położeniem gospodarstwa na terenie uznanym za ONW, podjęciem przez wnioskodawcę zobowiązania do przestrzegania zasad zwykłej dobrej praktyki rolniczej w swoim gospodarstwie oraz prowadzenia działalności rolniczej na tym obszarze, za który otrzymał pierwszą płatność, przez pięć lat.

Zważywszy, że wypłacone środki dotyczą 92% złożonych wniosków, jest to nieduży odsetek budżetu PROW, dlatego też ich znaczenie, zwłaszcza w najmniejszych gospodarstwach jest niewielkie. Niemniej jednak dla większości gospodarstw są to jedyne instrumenty z których korzystają, a dla wielu, zwłaszcza niewielkich, kilkunastohektarowych gospodarstw stanowią nawet znaczące źródło dochodu.

Wśród pozostałych działań PROW najwięcej rolników złożyło wnioski o wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych (171 tys.), na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE (73 tys.) oraz o renty strukturalne (56 tys. wniosków). Najmniejsze zainteresowanie wzbudzało dofinansowanie dla grup producentów rolnych (zaledwie 102 wnioski).

2. Stan realizacji wybranych działań PROW

2.1. Renty strukturalne

2.1.1. Informacje ogólne

Celem działania jest poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych, zapewnienie dochodu rolnikom, którzy zrezygnują z prowadzenia działalności rolniczej w wieku przedemerytalnym oraz obniżenie średniej wieku osób prowadzących działalność rolniczą (przyspieszenie procesu wymiany pokoleń). Prawo do korzystania z rent strukturalnych przyznano rolnikom, którzy ukończyli 55 lat, lecz nie osiągnęli wieku emerytalnego i nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego, oraz prowadzili działalność rolniczą w gospodarstwie rolnym przez co najmniej 10 lat przed złożeniem wniosku i w tym okresie podlegali ubezpieczeniu społecznemu rolników przez co najmniej 5 lat.

Aby uzyskać rentę właściciel gospodarstwa był zobowiązany przekazać je: (1) następcy, (2) na powiększenie innego gospodarstwa, (3) pod zalesianie, (4) na cele związane z ochroną środowiska lub (5) Skarbowi Państwa. Przejmujący gospodarstwo rolne powinien wykazać się kwalifikacjami zawodowymi do prowadzenia gospodarstwa oraz zobowiązać do prowadzenia działalności rolniczej przez co najmniej 5 lat od przejęcia gospodarstwa. Rekompensatą za przekazanie gospodarstwa jest renta strukturalna stanowiąca w podstawowej wysokości 210% kwoty najniższej emerytury określonej w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych²¹. Mogła ona zostać zwiększona o dodatek na małżonka (zwiększenie podstawy o 60%), w wyniku

²¹ Ustawa z dn. 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz. U. Nr 162, poz. 1118, z późn. zm.

przekazania gruntów o powierzchni co najmniej 3 ha (zwiększenie podstawy o 50%) oraz o 3% najniższej emerytury za każdy hektar, powyżej 3 ha przekazany na powiększenie istniejącego gospodarstwa rolnego. Maksymalna renta nie mogła być jednak wyższa niż 440% stawki podstawowej²². Na finansowanie rent strukturalnych w latach 2004-2006 przewidziano kwotę 535 mln euro²³, co stanowi 15% budżetu PROW.

2.1.2. Stan realizacji

Działanie uruchomiono 1 sierpnia 2004 r. Od samego początku cieszyło się ono dużym zainteresowaniem wśród rolników, przede wszystkim ze względu na wysokie renty²⁴.

Biorąc pod uwagę liczbę użytkowników gospodarstw rolnych w wieku uprawniającym do ubiegania się o rentę strukturalną, oraz możliwość spełnienia przez nich kryteriów dostępu, przewidziano, że w latach 2004-2006 renty otrzyma 55 tys. beneficjentów²⁵. Chętnych było jednak znacznie więcej, niż szacowano. W ciągu dwóch lat rolnicy złożyli 56 tys. wniosków (przyjmowanie wniosków zawieszono 1 sierpnia 2006 r. z powodu wyczerpania limitu środków przewidzianych na działanie w latach 2004-2006). Do 3 sierpnia 2007 r. wydano ponad 54 tys. decyzji przyznających wsparcie (tabela 3).

Tabela 3. Stan realizacji działania „Renty strukturalne”

Wyszczególnienie		Na koniec 2004 roku	Na koniec 2005 roku	Na koniec 2006 roku	3 sierpnia 2007 roku
Liczba złożonych wniosków		21 592	38 013	56 278	56 212
Liczba wydanych decyzji		-	29 373	51 544	53 527
Wysokość wypłaconych środków	w mld zł	-	0,4	1,2	1,8
	% limitu	-	20	57	86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania rocznego z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 za rok 2004, Sprawozdania rocznego z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 za rok 2005, „PROWinek” tygodniowych 2006, nr 52, MRiRW oraz „PROWinek” tygodniowych 2007, nr 31, MRiRW.

²² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 114, poz. 1191, z późn. zm.

²³ Orientacyjna zbiorcza tabela finansowa planu w mln EUR zmieniona po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r., www.minrol.gov.pl.

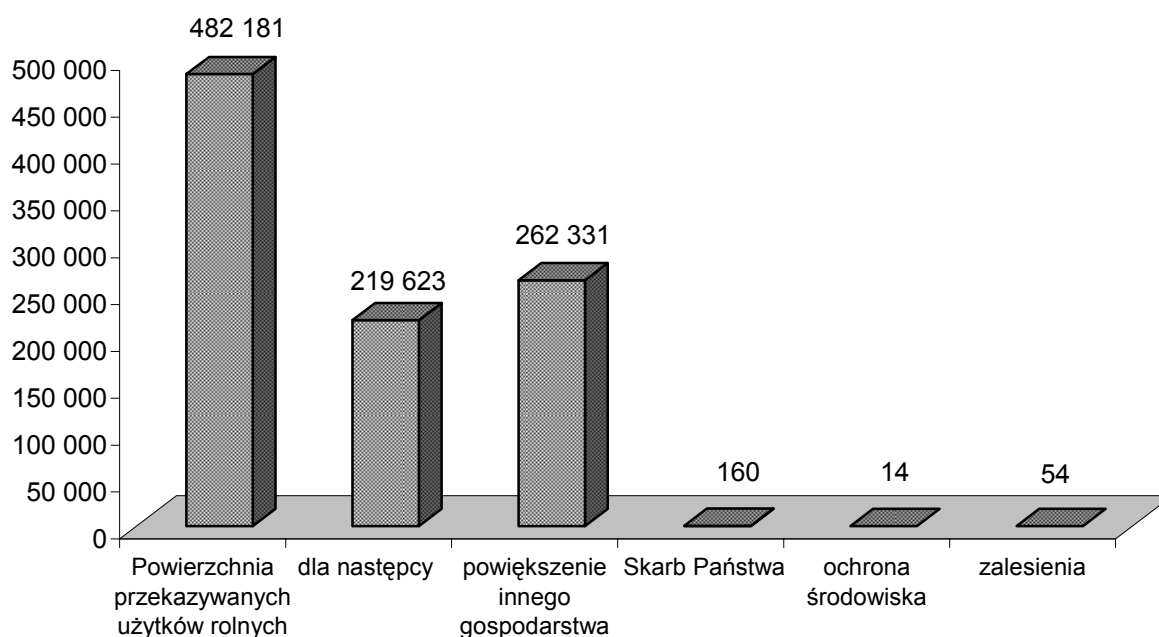
²⁴ Od dnia 1 marca 2006 r. wartość najniższego świadczenia emerytalnego wynosi 597,46 zł, co oznacza że wartość podstawowej renty strukturalnej wynosi 1254,67 zł.

²⁵ Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006, MRiRW, s. 75.

W związku z długotrwałymi procedurami akredytacji agencji płatniczej (ARiMR) wypłaty rent rozpoczęto 16 lutego 2005 roku, czyli pół roku po rozpoczęciu przyjmowania wniosków. Po początkowych trudnościach, związanych z realizacją comiesięcznych wypłat, od połowy 2005 r. płatności przebiegały sprawnie i bez opóźnień. Do 3 sierpnia 2007 r. renty otrzymało 54 tys. rolników (95% złożonych wniosków). Wypłacono 1,8 mld zł, co stanowi 86% limitu środków finansowych przewidzianych na działanie w latach 2004-2006. Średnia kwota wypłacanej renty to 1577 zł.

Programem rent strukturalnych objęto 480 tys. ha użytków rolnych. Rolnicy przekazywali grunty głównie na dwa cele: (1) na powiększenie innego gospodarstwa – 54% oraz (2) dla następcy – 45%. Niewielką powierzchnię przekazano Skarbowi Państwa, na cele związane z ochroną środowiska oraz na zalesianie (łącznie mniej niż 1%). W 84% użytki rolne zostały przekazane rolnikom w wieku poniżej 40 lat. Wielu z nich nie było następcami. Okazało się, że młodzi rolnicy prowadzący własne gospodarstwa byli zainteresowani powiększaniem ich powierzchni (wykres 2).

Wykres 2. Powierzchnia przekazanych użytków rolnych według celów (w ha)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „ARiMR – trzy lata po akcesji”, ARiMR, Warszawa 2007.

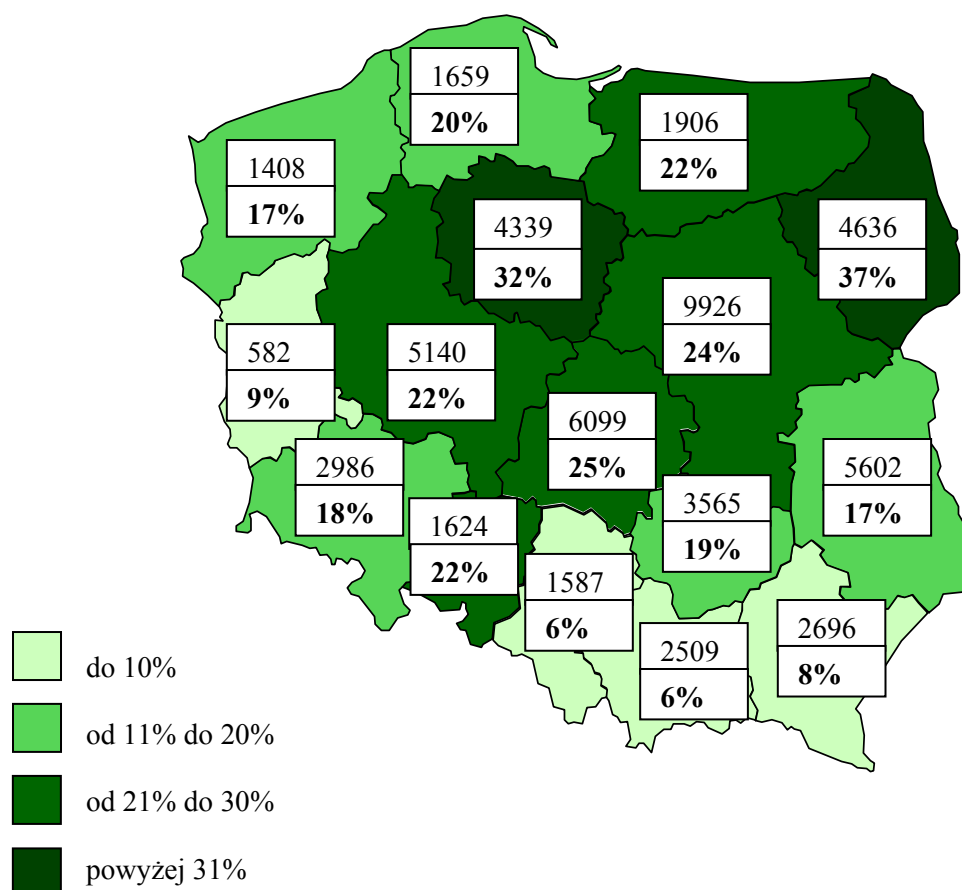
Większość wnioskodawców przekazywała gospodarstwa rolne w całości, co zapobiegało rozdrobnieniu i sprzyjało poprawie struktury obszarowej. Największe powierzchniom gospodarstwa przekazano na cele związane z ochroną środowiska (średnio 14 ha), następnie na powiększenie innych gospodarstw

(9,62 ha) i następcy (8,08 ha). Niewielkie obszarowo gospodarstwa przekazywano Skarbowi Państwa (Agencji Nieruchomości Rolnych) – średnio 3,44 ha oraz pod zalesianie (6,13 ha)²⁶.

2.1.3. Zróżnicowanie regionalne

Najwięcej wniosków o renty strukturalne wpłynęło w województwach: mazowieckim – 9926, łódzkim – 6099 i lubelskim – 5602, a najmniej w lubuskim – 582 i zachodniopomorskim – 1408. Najwięcej rolników będących w wieku uprawniającym do ubiegania się o rentę strukturalną, złożyło wnioski w woj. podlaskim (37%), następnie kujawsko-pomorskim (32%), łódzkim (25%) i mazowieckim (24%), czyli we wschodniej i centralnej Polsce (mapa 1).

Mapa 1. Liczba złożonych wniosków wraz z odsetkiem rolników będących w wieku uprawniającym do ubiegania się o renty strukturalne, którzy złożyli wnioski wg województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku oraz „PROWinek” miesięcznych 2007, nr 7, MRiRW.

²⁶ Według niepublikowanych danych ARiMR z 22 września 2006 r.

Taki stan rzeczy wynika z sytuacji ekonomicznej gospodarstw oraz struktury wiekowej ludzi pracujących na wsi w tych regionach. Pomimo gorszych od przeciętnych w kraju warunków gospodarowania w rolnictwie województwo podlaskie charakteryzuje się jednym z wyższych w kraju wskaźnikiem utrzymujących się wyłącznie lub głównie z pracy w gospodarstwie²⁷. W takich warunkach rolnicy chętnie przekazują gospodarstwa następcom, gdyż renta strukturalna powoduje znaczny wzrost dochodów rodziny. Niewielu, bo jedynie 6-8% rolników (średnia kraju 17%) będących w wieku uprawniającym do ubiegania się o renty strukturalne złożyło wnioski w województwie małopolskim, śląskim i podkarpackim, czyli tam gdzie występuje duża liczba drobnych gospodarstw. Wiązać się to może bezpośrednio z bardzo niską oceną przyszłości rolniczej gospodarstw na tych terenach, a tym samym z brakiem chętnych do ich przejmowania. Przykładowo w województwie podkarpackim aż 55%²⁸ użytkowników ocenia własne gospodarstwa jako nierozwojowe (w woj. małopolskim 46%), a jedynie 16% (najniższy wskaźnik w kraju) wiąże z nimi swoją przyszłość.

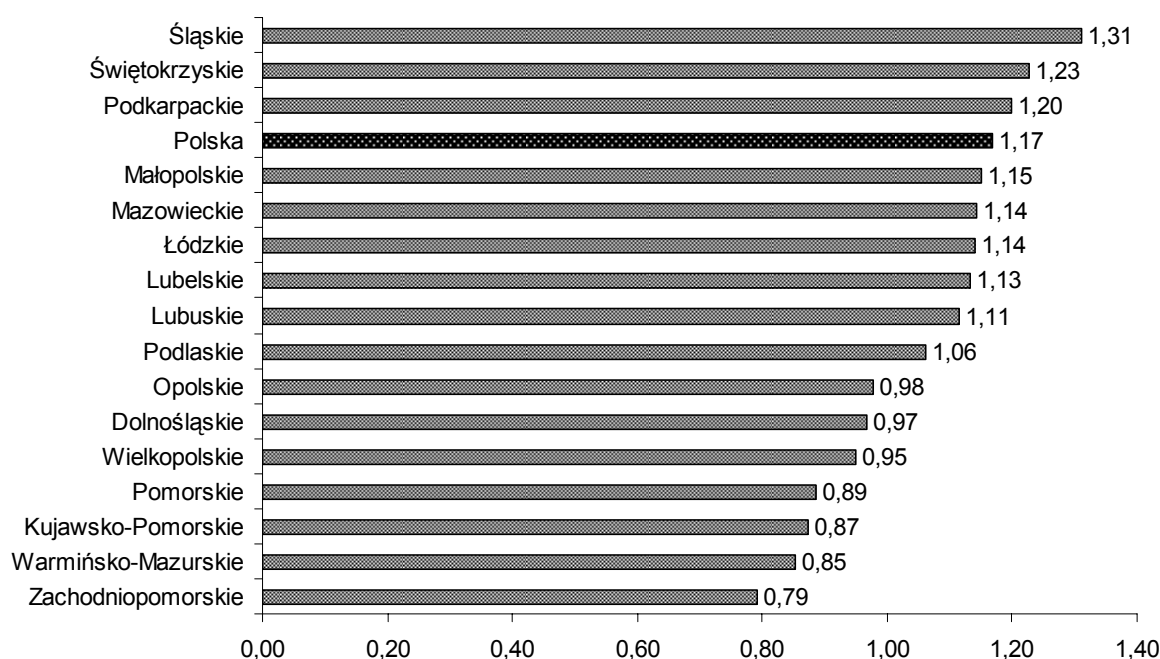
Największą powierzchnię użytków rolnych przekazano w województwie mazowieckim (68 tys. ha), podlaskim (46 tys. ha) oraz wielkopolskim (42 tys. ha), a najmniejszą w woj. lubuskim (5 tys. ha), śląskim (7 tys. ha) i małopolskim (8 tys. ha). Przekazane użytki rolne ogółem stanowiły 2% całkowitej powierzchni użytków rolnych kraju. W poszczególnych województwach wskaźnik ten wahał się od 1% w woj. małopolskim do 4% w woj. podlaskim.

Średnia powierzchnia przekazywanych gospodarstw była silnie zróżnicowana w zależności od regionu, ale zbliżona do przeciętnej powierzchni gospodarstw w województwie. Dla całego kraju wyniosła 9,74 ha. Najwyższa była w województwie warmińsko-mazurskim (16 ha), najniższa w województwie małopolskim (4,51 ha). W dziewięciu województwach przekazywane gospodarstwa były większe niż średnio w województwie (wykres 3). Wśród tych województw znalazły się: małopolskie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie, czyli te, w których gospodarstwa są najmniejsze. Jednakże w tych województwach użytki rolne były przekazywane częściej następcom, niż na powiększenie innego gospodarstwa, co oznacza, że większość gospodarstw pozostawała w rodzinie, a zmieniał się jedynie prowadzący.

²⁷ J. Rowiński, M. Wigier, *Rolnictwo*, [w:] *Regiony Polski – województwo podlaskie*, oprac. zb. pod red. W. Dziemianowicza, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Warszawa 2000.

²⁸ J. Rowiński, M. Wigier, *Rolnictwo*, [w:] *Regiony Polski – województwo podkarpackie*, oprac. zb. pod red. W. Dziemianowicza, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Warszawa 2000.

Wykres 3. Wskaźnik wyrażający stosunek przeciętnej powierzchni gospodarstw rolnych przekazywanych w programie do średniej powierzchni gospodarstw w danym województwie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych ARiMR z dnia 22 września 2006 r. oraz Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

Przejmujący gospodarstwa rolne, którzy rozpoczynali działalność rolniczą i mieli poniżej 40 lat, mogli uzyskać dodatkowe wsparcie finansowe w postaci jednorazowej premii w wysokości 50 tys. zł. w ramach działania SPO „Ułatwienie startu młodym rolnikom”. Gospodarstwa, które skorzystały z tej możliwości otrzymały środki finansowe z dwóch źródeł: przekazujący – rentę strukturalną, przejmujący – premię. Otrzymane środki finansowe zachęcały młodych, wykwalifikowanych rolników do inwestowania w rozwój gospodarstwa. Aktywność młodych następców potwierdziły badania IERiGŻ-PIB przeprowadzone pod koniec 2006 roku²⁹. Badania te wykazały, że wśród beneficjentów działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” byli rolnicy, którzy przejęli gospodarstwo z programu „Renty strukturalne”. Część z nich otrzymała również premię dla młodego rolnika, a uzyskane w ten sposób środki finansowe przeznaczyła jako wkład własny inwestycji współfinansowanej z Działania 1.1. SPO.

²⁹ Badanie dotyczyło analizy struktury projektów i charakterystyki beneficjentów Działania 1.1 „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, 1.5 „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”, 2.4 „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.

Program rent strukturalnych jest kontynuowany w nowym okresie programowania 2007-2013, jednak uległ on zmianom w porównaniu z PROW 2004-2006. Zmiany te dotyczą przede wszystkim poziomu wsparcia oraz warunków do otrzymania renty³⁰. Nowe świadczenia będą niższe i wyniosą 150% kwoty najniższej emerytury (a nie 240% jak w latach 2004-2006), i będą mogły być zwiększone maksymalnie do 265%³¹. Aby uzyskać wsparcie producent rolny będzie zobowiązany przekazać swoje gospodarstwo następcy lub na powiększenie innego gospodarstwa, ale łączna powierzchnia przekazanych użytków rolnych nie może być mniejsza niż 1 ha w województwach: małopolskim, podkarpackim, śląskim i świętokrzyskim, a 3 ha w pozostałych. Ponadto, jeśli gospodarstwo jest przekazywane następcy, musi być przekazane w całości, przy czym jego powierzchnia nie może być mniejsza niż średnia powierzchnia gospodarstwa w województwie³², za wyjątkiem województw, gdzie średnia powierzchnia gospodarstwa jest wyższa niż średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w kraju. W tych województwach powierzchnia przekazywanego gospodarstwa nie może być mniejsza niż średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w Polsce. Natomiast w przypadku kiedy gospodarstwo przekazywane jest na powiększenie innego, powierzchnia gospodarstwa po powiększeniu musi być większa niż średnia powierzchnia gospodarstwa w województwie lub równa średniej powierzchni gospodarstwa rolnego kraju w tych województwach, w których średnia powierzchnia gospodarstwa jest wyższa niż średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w kraju.

2.2. Wsparcie gospodarstw niskotowarowych

2.2.1. Informacje ogólne

Celem działania było zwiększenie możliwości inwestycyjnych gospodarstw niskotowarowych, co w efekcie powinno spowodować wzrost potencjału ekonomicznego i poprawę sytuacji dochodowej. Pomoc finansową mógł otrzymać

³⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Dz. U. Nr 109, poz. 750, z późn. zm.

³¹ O 100% jako dodatek do małżonka i o 15% jeśli rolnik przekaze gospodarstwo rolne o łącznej powierzchni użytków rolnych większej niż 10 ha osobie w wieku poniżej 40 lat.

³² Przy ustalaniu spełnienia warunku przekazania gospodarstwa rolnego bierze się pod uwagę średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju, w roku poprzedzającym rok złożenia wniosku o rentę strukturalną.

rolnik, właściciel gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 do 4 ESU³³, który prowadził to gospodarstwo przez co najmniej 3 lata poprzedzające złożenie wniosku o wsparcie, albo został jego właścicielem w drodze dziedziczenia lub jako następcą producenta rolnego, któremu przyznano rentę strukturalną.

Wsparcie ma postać premii w wysokości 1250 euro rocznie, która może być wypłacana beneficjentowi przez 3 albo (maksymalnie) 5 kolejnych lat. Aby uzyskać premię w czwartym i piątym roku rolnik zobowiązany jest wykazać osiągnięcie celów zadeklarowanych w planie rozwoju gospodarstwa. Celami tymi mogą być przestawienie gospodarstwa rolnego na produkcję ekologiczną, zakup lub dzierżawa gruntów rolnych, zakup zwierząt lub inne³⁴. Na wspieranie gospodarstw niskotowarowych w latach 2004-2006 przewidziano 329 mln euro³⁵, co stanowi 9% budżetu PROW.

2.2.2. Stan realizacji

Działanie zostało uruchomione 1 lutego 2005 r. Możliwość skorzystania z tej formy pomocy cieszyła się wśród rolników dużym zainteresowaniem, dlatego też już 23 marca 2005 r. wstrzymano przyjmowanie wniosków z powodu wyczerpania środków finansowych. W tym okresie rolnicy złożyli 115 tys. wniosków, co oznacza że o wsparcie ubiegało się 41% wszystkich gospodarstw niskotowarowych w Polsce³⁶ (tabela 4).

Tabela 4. Stan realizacji działania „Wspieranie gospodarstw niskotowarowych”

Wyszczególnienie		Na koniec 2004 roku	Na koniec 2005 roku	Na koniec 2006 roku	3 sierpnia 2007 roku
Liczba złożonych wniosków		-	115 550	172 332	171 261
Liczba wydanych decyzji		-	43 216	106 848	157 086
Wysokość wypłaconych środków	w mln zł	-	45,90	518	1 238
	% limitu	-	4	46	97

Źródło: Jak w tabeli 3.

³³ ESU – jednostka wielkości ekonomicznej gospodarstwa mierzona wysokością standardowej nadwyżki bezpośredniej. Standardowa nadwyżka bezpośrednia to przeciętna dla danego regionu wartość produkcji uzyskanej z 1 ha lub od 1 zwierzęcia, pomniejszona o przeciętne koszty bezpośrednie, niezbędne do wytworzenia tej produkcji, 1 ESU = 1200 euro.

³⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 grudnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie gospodarstw niskotowarowych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 286, poz. 2870, z późn. zm.

³⁵ Orientacyjna zbiorcza tabela finansowa planu w mln EUR zmieniona po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r., www.minrol.gov.pl.

³⁶ Według Powszechnego Spisu Rolnego liczba gospodarstw niskotowarowych w Polsce w 2002 r. wynosiła 280 398.

W listopadzie 2006 r. w wyniku przeprowadzonych realokacji środków finansowych PROW stworzona została możliwość uruchomienia drugiego naboru wniosków w dniach 6-16 listopada 2006 r. W tym okresie biura ARiMR przyjęły kolejne 56 tys. wniosków. Ostatecznie o wsparcie ubiegało się 171 tys. (61%) gospodarstw niskotowarowych w Polsce. Tymczasem liczba beneficjentów oszacowana przez MRiRW wynosiła 126 tys. gospodarstw³⁷.

Podczas realizacji programu wystąpiły znaczne opóźnienia spowodowane przedłużającymi się pracami legislacyjnymi oraz brakiem akredytacji ARiMR. Podpisywanie umów rozpoczęło się w drugiej połowie listopada 2005 r., czyli po upływie 8 miesięcy, natomiast pierwsze wypłaty nastąpiły 22 grudnia 2005 r. Do 8 sierpnia 2007 r. wsparcie finansowe o łącznej kwocie 1,2 mld zł (97 % limitu) otrzymało 157 tys. rolników (91% złożonych wniosków)³⁸.

2.2.3. Zróżnicowanie regionalne

Najwięcej wniosków o wsparcie wpłynęło w województwie lubelskim – 29 460 i mazowieckim – 27 804, najmniej w województwie lubuskim – 1301 oraz opolskim – 1823. Tak duże zróżnicowanie regionalne liczby złożonych wniosków wynika ze struktury gospodarstw. Najwięcej wniosków złożono w województwach, które charakteryzują się największą liczbą gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 2 do 4 ESU. Najwięcej gospodarstw niskotowarowych złożyło wnioski w województwach świętokrzyskim – 93% i łódzkim – 73%, a najmniej w dolnośląskim – 30% i opolskim – 34% (mapa 2). W drugim terminie przyjmowania wniosków rolnicy złożyli o 50% wniosków mniej niż w pierwszym, przy czym największą aktywnością wykazali się beneficjenci w województwie warmińsko-mazurskim (85% liczby początkowej) oraz zachodniopomorskim (83% liczby początkowej), a najmniejszą w opolskim (37% liczby początkowej) i mazowieckim (39% liczby początkowej).

Otrzymane pieniądze, mające służyć powiększeniu gospodarstwa czy też zwiększeniu produkcji, rolnicy planowali przeznaczyć głównie na zakup zwierząt gospodarskich, maszyn rolniczych oraz gruntów³⁹.

Jednakże kwota pomocy dla gospodarstw niskotowarowych (nieco ponad 5 tys. zł na rok na gospodarstwo) jest zbyt mała, by mogła spełnić zakładane cele. Gospodarstwo o sile ekonomicznej 2-4 ESU nie ma dużych możliwości przekształcenia się w gospodarstwo żywotne. Zatem, w obecnej postaci, działanie

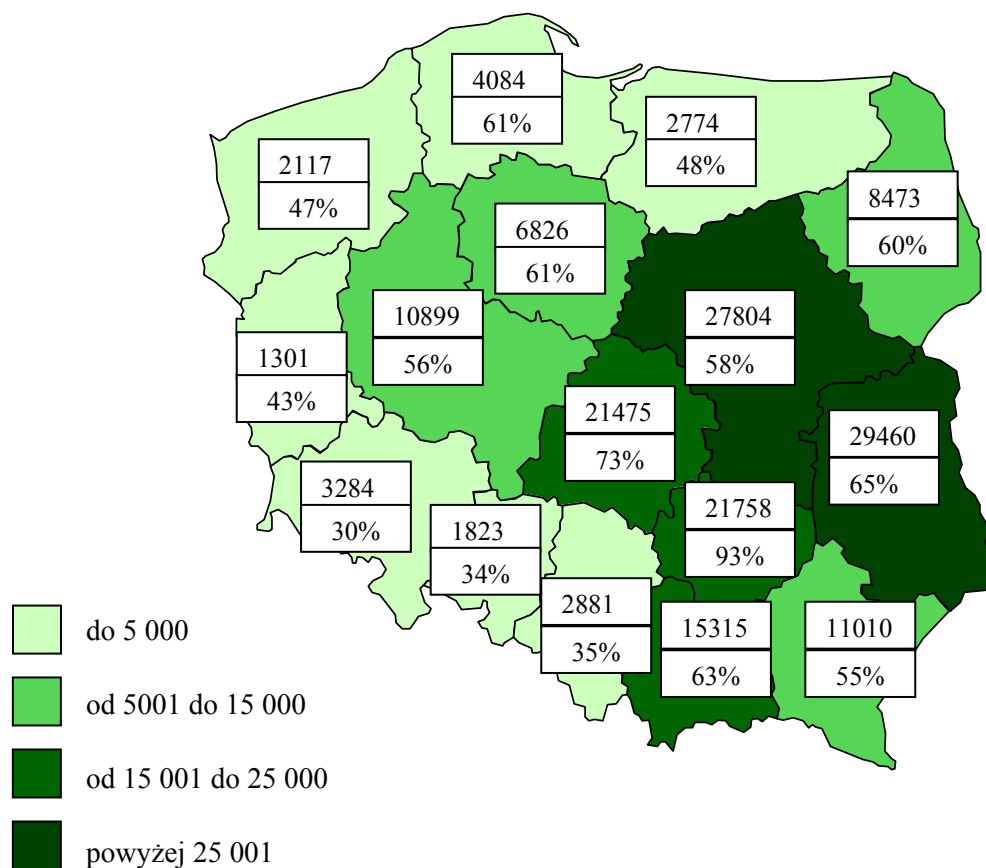
³⁷ Szacunki zawarte w dokumencie *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006*, MRiRW, s. 163.

³⁸ „PROWinki” tygodniowe 2007, nr 31, MRiRW.

³⁹ Realizacja wsparcia finansowego dla gospodarstw niskotowarowych, www.arimr.gov.pl/pliki/1/0/0/realizacja.pdf.

jest raczej zapomogą socjalną, niż jednym z instrumentów poprawiających konkurencyjność polskiego rolnictwa.

Mapa 2. Liczba złożonych wniosków wraz z odsetkiem gospodarstw niskotowarowych wnioskujących o wsparcie według województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „PROWinek” miesięcznych 2007, nr 7, MRiRW oraz danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku.

Wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych w nowym okresie programowania nie było planowane. Działanie włączono do ustawy dopiero podczas prac parlamentarnych w marcu 2007 roku. Nie ma go jednak w zatwierdzonym przez KE programie PROW 2007-2013. Wpisanie działania do programu będzie możliwe dopiero po roku jego realizacji, w związku z czym pomoc dla gospodarstw niskotowarowych będzie najwcześniej uruchomiona pod koniec 2008 roku.

2.3. Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt

2.3.1. Informacje ogólne

Program rolnośrodowiskowy ma na celu wspieranie systemów produkcji rolniczej zgodnych z wymaganiami ochrony środowiska i krajobrazu, zasadami ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich

siedlisk, a także zasadami ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich. Dodatkowym celem programu jest wzrost świadomości ekologicznej społeczności wiejskiej. Beneficjenci mogli uzyskać dofinansowanie w postaci zryczałtowanych płatności za realizację maksymalnie trzech z siedmiu „pakietów” rolnośrodowiskowych: rolnictwo zrównoważone, rolnictwo ekologiczne, utrzymanie łąk ekstensywnych, utrzymanie pastwisk ekstensywnych, ochrona gleb i wód, strefy buforowe oraz zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich. Rolnicy, których gospodarstwa położone są w obrębie stref priorytetowych⁴⁰ mogli wybierać spośród wszystkich pakietów, pozostali mieli do wyboru tylko cztery pakiety: rolnictwo ekologiczne, ochrona gleb i wód, strefy buforowe oraz zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich. Aby przystąpić do programu rolnośrodowiskowego rolnik był zobowiązany do przygotowania i złożenia potwierdzonego przez doradcę wniosku wraz z pięcioletnim planem działalności rolnośrodowiskowej, a także do przestrzegania zasad Zwykłej Dobrej Praktyki Rolniczej (ZDPR) na obszarze całego gospodarstwa oraz obowiązków wynikających z programu rolnośrodowiskowego przez okres 5 lat⁴¹.

Całkowity budżet działania na lata 2004-2006 po realokacji wynosi 209 mln euro⁴², co stanowi 6% środków finansowych PROW.

2.3.2. Stan realizacji

Wnioski o dofinansowanie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych przyjmowane były w trzech terminach. Pierwszy okres przyjmowania wniosków rozpoczął się 1 września 2004 r. a zakończył 15 czerwca 2005 r. W tym terminie złożono łącznie 23 592 wnioski. Wypłaty rozpoczęły się 22 lutego 2005 r. Odnosiły się one wyłącznie do wniosków złożonych w terminie od 1 września do 1 października 2004 r. w ramach pakietu rolnictwo ekologiczne. Spośród 3552 złożonych w tym okresie wniosków – 3544 (99,8%) włączono do programu.

⁴⁰ Strefy priorytetowe – obszary na których występują zagrożenia dla środowiska lub zbiorowiska roślin o wysokich walorach przyrodniczych. Wykaz stref priorytetowych w Polsce zawiera załącznik nr 3 do rozporządzenia Rady Ministrów z 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 174, poz. 1809.

⁴¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 174, poz. 1809, z późn. zm.

⁴² Orientacyjna zbiorcza tabela finansowa planu w mln EUR zmieniona po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r., www.minrol.gov.pl.

Wyplacone środki na wsparcie rolnictwa ekologicznego w wysokości 35,3 mln zł stanowiły 4% limitu działania (tabela 5).

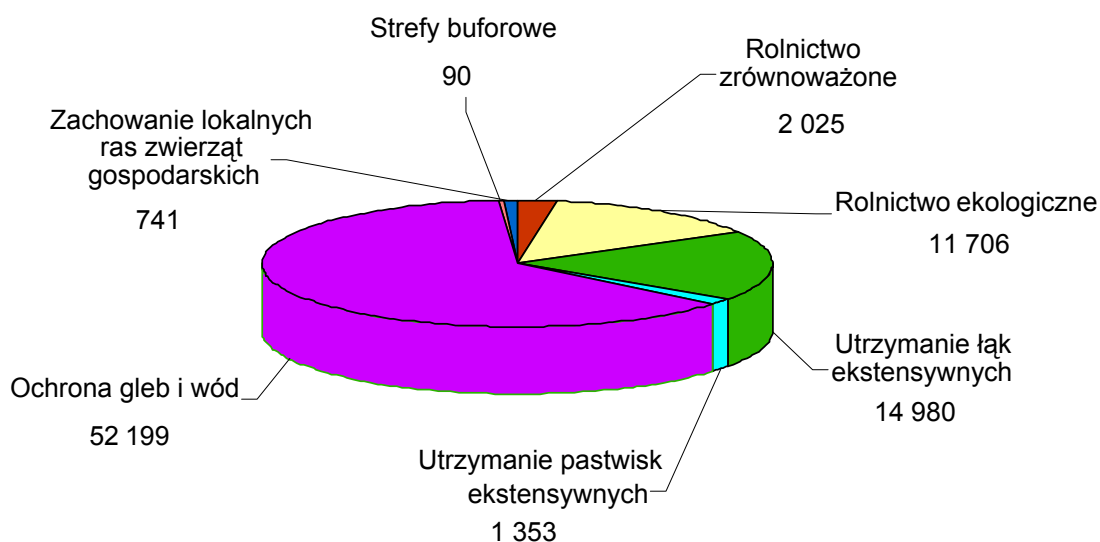
Tabela 5. Stan realizacji działania „Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt”

Wyszczególnienie		
Liczba złożonych wniosków (01.09.04 – 15.06.05)		23 592
Liczba złożonych wniosków (01.08.05 – 31.12.05)		21 581
Liczba złożonych wniosków (15.05.06 – 31.08.06)		26 744
Kwota dokonanych płatności	w mln zł	785
	% limitu	92

Źródło: „PROWinki” tygodniowe 2007, nr 31, MRiRW.

Wyплаты środków finansowych w ramach pozostałych pakietów rozpoczęły się 6 marca 2006 r. Tak znaczne przesunięcia czasowe w wydawaniu decyzji oraz realizowaniu płatności rolnośrodowiskowych spowodowane były przedłużającym się procesem akredytacji ARiMR. Bezwarunkową akredytację⁴³ Agencja otrzymała 1 stycznia 2006 r.

Wykres 4. Złożone wnioski o wsparcie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „PROWinek” miesięcznych 2007, nr 7, MRiRW.

Drugi etap przyjmowania wniosków rozpoczął się 1 sierpnia 2005 r. i trwał do 31 grudnia 2005 r. W tym czasie złożono 21 804 wnioski. Trzeci etap

⁴³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą, Dz. U. Nr 257, poz. 2157.

przyjmowania wniosków rozpoczął się 15 maja 2006 r. i zakończył się 31 sierpnia 2006 r. Złożono wówczas 26 744 wnioski. Do 3 sierpnia 2007 r. wypłacono 785 mln zł, co stanowi 92% limitu przyznanego na realizację działania w latach 2004-2006.

Według danych MRiRW z dnia 8 marca 2007 r. od momentu uruchomienia programu złożonych zostało 72 tys. wniosków. Oznacza to, że o wsparcie ubiegało się około 4% gospodarstw w Polsce.

Największym zainteresowaniem cieszył się program ochrony gleb i wód, polegający na stosowaniu międzyplonów, mający na celu zwiększenie udziału gleb z okrywą roślinną w okresie jesienno-zimowym. Popularne było również rolnictwo ekologiczne. Najmniej chętnych było na pakiet strefy buforowe, który polegał on na tworzeniu 2- lub 5-metrowych zadarnionych pasów odgraniczających grunty rolne od wód powierzchniowych lub terenów intensywnie użytkowanych rolniczo⁴⁴ (wykres 4).

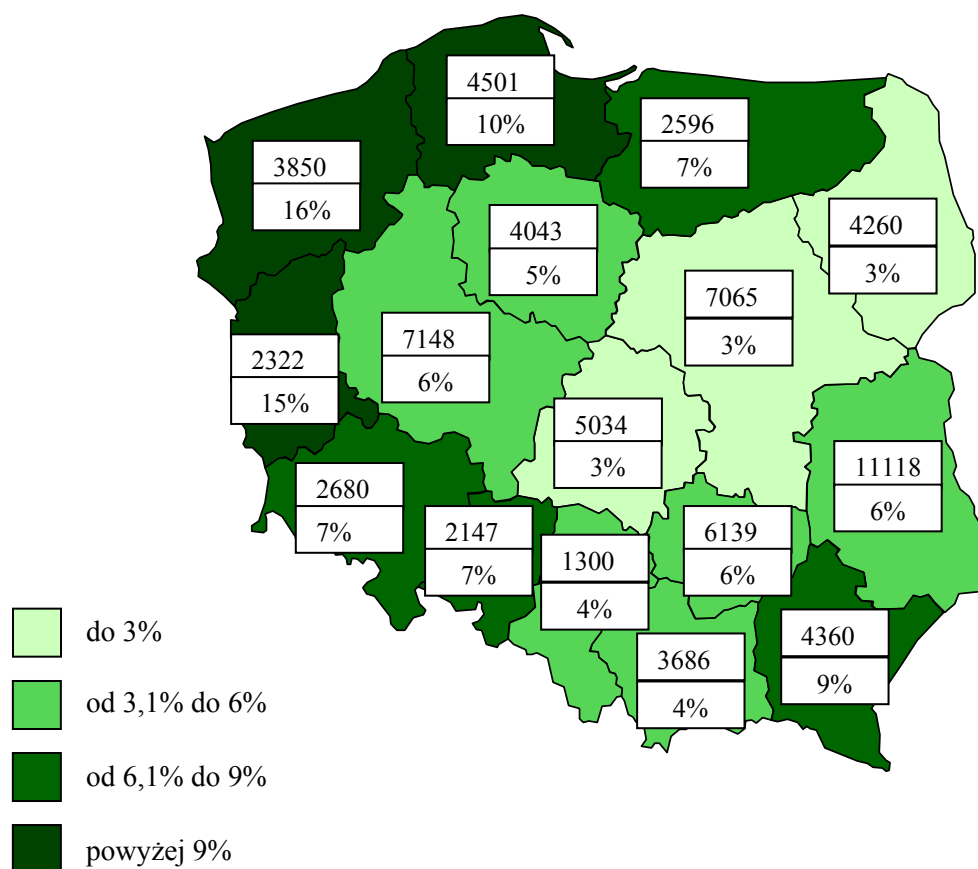
2.3.3. Zróżnicowanie regionalne

Najwięcej wniosków złożono w województwach lubelskim – 11 118, wielkopolskim – 7148 oraz mazowieckim – 7065, a najmniej w śląskim – 1300 i opolskim – 2147. Natomiast największym udziałem UR, na których realizowany jest program rolnośrodowiskowy charakteryzują się województwa: zachodniopomorskie (16%), lubuskie (15%) i pomorskie (10%), a najmniejszym łódzkie, mazowieckie i podlaskie, gdzie wskaźnik ten nie przekroczył 3% (mapa 3).

Na charakter realizowanych programów rolnośrodowiskowych mają wpływ uwarunkowania zewnętrzne takie jak klimat, ukształtowanie terenu oraz jakość gleb. Najbardziej popularnym pakietem w większości województw jest ochrona gleb i wód. Jedynie w województwie małopolskim więcej chętnych było na realizację pakietu „rolnictwo ekologiczne” (41% wszystkich zobowiązań rolnośrodowiskowych województwa), natomiast w woj. podkarpackim zainteresowanie rolnictwem ekologicznym, ochroną gleb i wód oraz utrzymaniem łąk ekstensywnych było zbliżone (po ok. 30% zobowiązań rolnośrodowiskowych województwa).

⁴⁴ Wykaz pakietów, wariantów i zadań określa załącznik 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 174, poz. 1809 z późn. zm.

Mapa 3. Liczba złożonych wniosków wraz ze wskaźnikiem porównującym powierzchnię realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych do powierzchni użytków rolnych w województwie

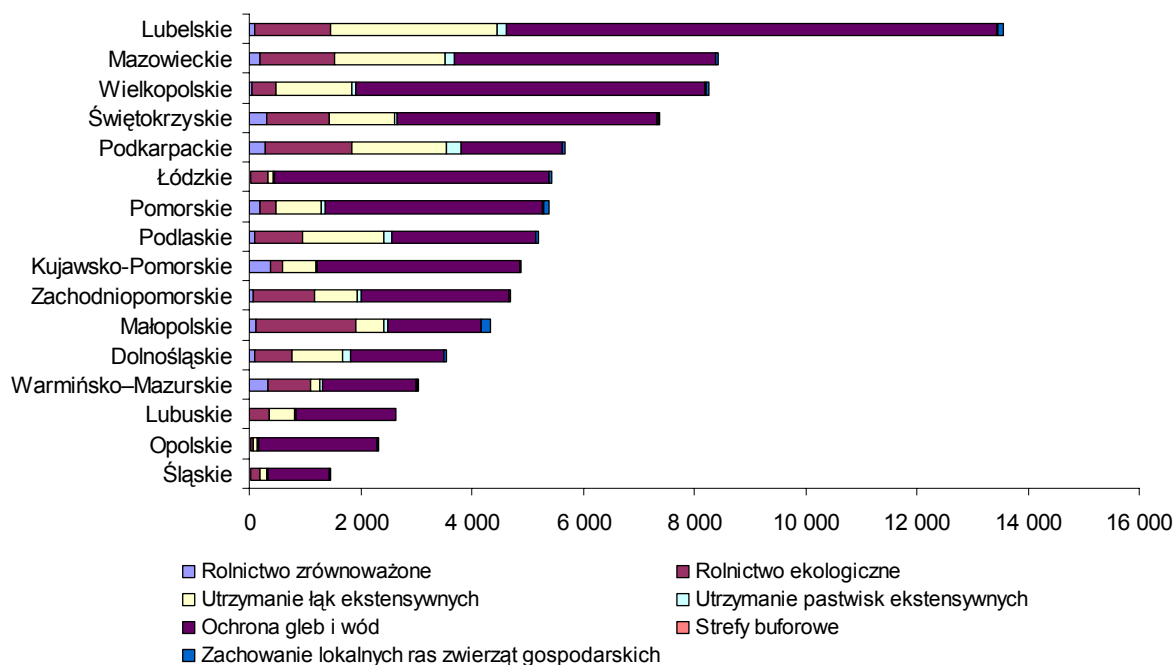

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „PROWinek” miesięcznych 2007, nr 7, MRiRW, oraz „ARiMR - trzy lata po akcesji”, ARiMR 2007.

Największą powierzchnię użytków rolnych objęto pakietem „ochrona gleb i wód” w województwie wielkopolskim, zachodniopomorskim i pomorskim, czyli w województwach, gdzie przeciętna powierzchnia gruntów w gospodarstwie jest największa w kraju. Jednakże jeżeli weźmiemy pod uwagę liczbę wniosków, okazuje się, że pakiet ten jest najbardziej popularny w woj. lubelskim – 8226 wniosków, co stanowi 65% wniosków w działaniach rolnośrodowiskowych w województwie i 16% wszystkich wniosków dotyczących tego pakietu w kraju (wykres 5). Utrzymywanie tzw. zielonych pól w gospodarstwie przynosi nie tylko korzyści finansowe w postaci premii, ale dodatkowo wpływa na podniesienie sprawności gleby oraz hamuje procesy erozyjne. Województwo lubelskie natomiast ma po wielkopolskim i mazowieckim, największy udział w krajowej produkcji zbóż, przy czym w strukturze zasiewów dominuje uprawa

zbóż jarych⁴⁵. Ponieważ ryzyko nieurodzaju we wschodniej Polsce jest duże, a zboża ozime są bardziej wrażliwe na warunki przezimowania niż w innych regionach, pakiet ten jest bardzo korzystny dla rolników z Lubelszczyzny.

Wykres 5. Liczba pakietów rolnośrodowiskowych według województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR z dnia 29 września 2006 roku.

Możliwość uzyskania dofinansowania zachęciła wielu rolników do prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi. Potwierdza to dynamiczny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce w ostatnich latach (z 3760 w 2004 r. do 9194 w 2006 r.)⁴⁶. Wsparcie finansowe jest szczególnie ważne w trwającym co najmniej 2 lata okresie przestawiania gospodarstwa na gospodarowanie metodami ekologicznymi. Jest to okres trudny dla rolnika, gdyż stosuje już metody ekologiczne powodujące obniżenie produkcji, a wyprodukowana żywność nie posiada jeszcze certyfikatu – nie można więc uzyskać za nią wyższych cen. O wsparcie dla gospodarstw ekologicznych wnioskowało 12 tys. producentów rolnych, najwięcej w woj. małopolskim – 1797, podkarpackim – 1546 i lubelskim – 1382. Województwa te charakteryzują się rozdrobnioną strukturą słabych ekonomicznie gospodarstw, posiadają jednak sprzyjające warunki dla tego systemu gospodarowania. Rolnictwo ekologiczne stanowi dla nich pewną alternatywę i daje szansę rozwoju. Dotychczas trudno mówić o efektach wzmożonego

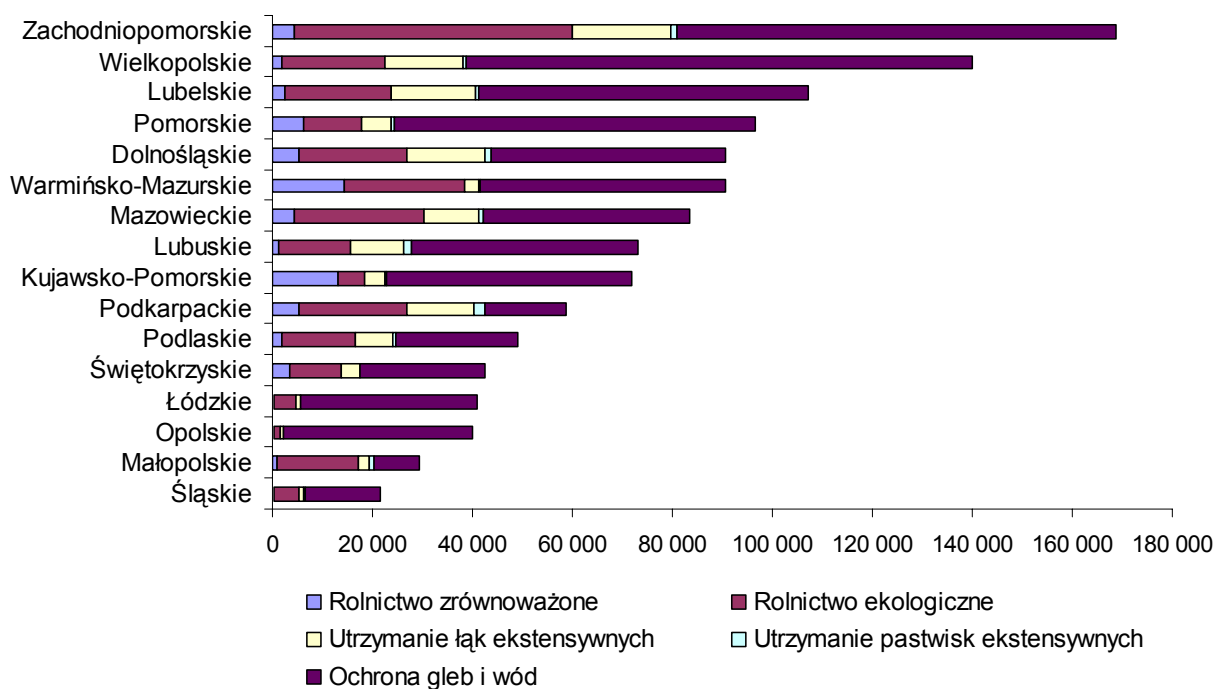
⁴⁵ B. Jaśkiewicz, *Regionalne zróżnicowanie produkcji zbóż w Polsce*, „Wieś Jutra” 2006, nr 6.

⁴⁶ *Stan i tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce – dane o rolnictwie ekologicznym z dnia 31 grudnia 2006 r.*, IJHARS, 2007, <http://www.ijhar-s.gov.pl/news.php?idnews=207>

zainteresowania rolników produkcją ekologiczną, tym bardziej że w porównaniu z innymi krajami mamy dopiero rozwijające się w tej materii przetwórstwo i dystrybucję. Ponadto ceny produktów ekologicznych nie zawsze gwarantują pokrycie kosztów produkcji, przy dużo niższym, zwłaszcza w pierwszych latach plonowaniu. Posiadanie gospodarstwa ekologicznego wydaje się więc być szczególnie korzystne dla właścicieli gospodarstw agroturystycznych. Posiłki z żywności ekologicznej mogą stanowić atrakcję dla przyjezdnych i nie jest wykluczone, że wielu turystów byłoby skłonnych zapłacić za nią więcej niż za żywność niecertyfikowaną.

Według danych ARiMR wsparciem objęto gospodarstwa ekologiczne lub przekształcające się w ekologiczne na powierzchni ponad 273 tys. ha. Największy areal został objęty rolnictwem ekologicznym w woj. zachodniopomorskim (55 tys. ha), a najmniejszy w opolskim – 960 ha (wykres 6).

Wykres 6. Powierzchnia objęta programami rolnośrodowiskowymi w poszczególnych województwach (w ha)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych ARiMR z dnia 29 września 2006 roku.

Programy rolnośrodowiskowe mają duże znaczenie dla ochrony środowiska i krajobrazu na obszarach wiejskich. Działanie to znalazło się już w programie SAPARD, jednak strona polska zrezygnowała z jego realizacji, uznając że uzyskanie akredytacji działania przed akcesją będzie niemożliwe. Przygotowanie

dobrych projektów rolnośrodowiskowych jest trudne i pracochłonne⁴⁷. Do wniosku należy dołączyć pięcioletni plan rolnośrodowiskowy wykonany przy współudziale wyszkolonego doradcy. Liczba takich doradców jest jednak niewielka w stosunku do skali potrzeb. Innym ograniczeniem jest wciąż powszechne przekonanie użytkowników gospodarstw o niewielkich korzyściach wynikających z zaangażowania się w ochronę środowiska. Producenci rolni nie potrafią lub też nie chcą przeciwdziałać szkodliwym efektom swojej działalności a niewystarczająca wiedza rolników jest często przyczyną degradacji środowiska⁴⁸.

Przystąpienie do programu rolnośrodowiskowego jest równoznaczne ze zobowiązaniem się do przestrzegania określonych przepisów. Tymczasem rolnicy często ich nie przestrzegają. W 2005 roku skontrolowano 1532 gospodarstwa i aż w 70% stwierdzono nieprawidłowości w tym w 43 przypadkach były one znaczące. Przeprowadzone w 2006 r. kontrole 1750 gospodarstw wykazały uchybienia w przypadku 80% gospodarstw, przy czym znaczące nieprawidłowości skutkujące wstrzymaniem lub zawieszeniem płatności wystąpiły w 66 gospodarstwach⁴⁹. Może to oznaczać, że rolnicy często chcą brać pieniądze, ale nic nie robić lub brakuje im wiedzy w jaki sposób wywiązywać się z podjętych zobowiązań.

Programy rolnośrodowiskowe będą także realizowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2007-2013. Niektóre pakiety takie jak rolnictwo zrównoważone czy rolnictwo ekologiczne będą kontynuowane, ale pojawią się też nowe propozycje wsparcia związane z ochroną środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich, jak np. ochrona siedlisk lęgowych ptaków. Nie będą wydzielane tak jak w latach 2004-2006 strefy priorytetowe, co oznacza, że program będzie dostępny na terenie całego kraju. Inną ważną zmianą jest umożliwienie realizacji w gospodarstwie dowolnej liczby pakietów⁵⁰.

2.4. Zalesianie gruntów rolnych

2.4.1. Informacje ogólne

Celem działania jest powiększenie obszarów leśnych poprzez zalesianie użytków rolnych o niewielkiej przydatności dla rolnictwa oraz utrzymanie i wzmocnienie ekologicznej stabilności obszarów leśnych poprzez zmniejszenie

⁴⁷ J. Rowiński, *SAPARD – programowanie i realizacja*, Seria Program Wieloletni, Raport nr 14, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005, s. 73.

⁴⁸ G. Niewęgłowska, *Zdolność rodzinnych gospodarstw rolnych do realizacji programu rolnośrodowiskowego*, Studia i Monografie, z. 130, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.

⁴⁹ *Sprawozdanie roczne z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 za rok 2005 i 2006*, MRiRW, Warszawa, www.minrol.gov.pl.

⁵⁰ *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013*, MRiRW.

rozdrobienia kompleksów leśnych. Producenci rolni, którzy zdecydują się na zalesie gruntów mogą uzyskać następujące formy pomocy:

1. *wsparcie na zalesienie* wypłacane jednorazowo po założeniu uprawy,
2. *premię pielęgnacyjną* stanowiącą zryczałtowana płatność w przeliczeniu na jeden hektar zalesionych gruntów, wypłacaną co roku przez pięć lat od założenia uprawy,
3. *premię zalesieniową*, stanowiącą rekompensatę utraconych dochodów z tytułu przekształcenia gruntów rolnych na grunty leśne, wypłacaną co roku przez 20 lat od założenia uprawy leśnej.

Warunkiem otrzymania wsparcia jest złożenie wniosku wraz z wypisem z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub zaświadczeniem potwierdzającym, że przeznaczenie działek rolnych do zalesienia nie jest sprzeczne z ustaleniami studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Minimalna powierzchnia działki to 0,3 ha, przy szerokości co najmniej 20 m⁵¹.

Łączny budżet działania na lata 2004-2006 wynosi po realokacji 95 mln euro⁵², co stanowi 3% środków finansowych PROW.

2.4.2. Stan realizacji

Działanie zostało uruchomione 1 września 2004 r. W związku z niewielką liczbą składanych wniosków w pierwszych miesiącach jego realizacji zmieniono przepisy wykonawcze, wprowadzając możliwości zalesiania gruntów rolnych na podstawie zaświadczenia, potwierdzającego, że przeznaczenie działek rolnych do zalesienia nie jest sprzeczne z ustaleniami studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy⁵³. Umożliwiło to przystąpienie do programu zalesieniowego rolnikom, mającym gospodarstwa na obszarach nie objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W efekcie w terminie od 1 września do 31 grudnia, producenci rolni złożyli 2061 wniosków. Wpłaty z tytułu zalesień dokonanych wiosną 2005 r. ARiMR rozpoczęła 31 sierpnia 2005 r. Wsparcie finansowe w wysokości ponad 40 mln zł (12% limitu) otrzymało wówczas 1701 rolników (82% wniosków), a zalesiono 6 tys. ha gruntów. W 2005 roku przyjmowanie wniosków trwało od 1 czerwca do 15 lipca.

⁵¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 187, poz. 1929, z późn zm.

⁵² Orientacyjna zbiorcza tabela finansowa planu w mln EUR zmieniona po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r., MRiRW, www.minrol.gov.pl.

⁵³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 października 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 236, poz. 2362.

W tym terminie złożono 4365 wniosków. Wypłaty rozpoczęto 7 marca 2006 r. Do 8 sierpnia 2007 r. płatności otrzymało 3389 beneficjentów (78% złożonych wniosków). Łącznie w ramach programu zostało wypłaconych 304 mln zł, co stanowi 92% limitu. W 2006 roku wnioski były przyjmowane od 1 czerwca do 15 lipca. W tym okresie złożono 4052 wnioski (tabela 6).

Tabela 6. Stan realizacji działania „Zalesianie gruntów rolnych”

Wyszczególnienie		Kampania w 2004 roku	Kampania w 2005 roku	Kampania w 2006 roku
Liczba złożonych wniosków		2 061	4 365	4 052
Liczba wydanych decyzji		1 701	3 555	3 757
Wysokość wypłaconych środków (narastająco)	w mln zł	43	304	-
	% limitu	11,76	92	-

Źródło: Jak w tabeli 5.

2.4.3. Zróżnicowanie regionalne

Pod względem lesistości, Polska wykazuje znaczne zróżnicowanie regionalne. Lesistość województw waha się od 20,6 do 48,2%. Najmniej zalesione są centralnie położone regiony Polski, a najbardziej regiony południowo-wschodniej i zachodniej części kraju (mapa 4). Średnia lesistość Polski kształtująca się na poziomie 28,5% jest niższa o 3,5 punktu procentowego od średniej europejskiej. Z punktu widzenia optymalnej struktury użytkowania ziemi i ochrony środowiska lesistość Polski powinna wynosić 33-34%⁵⁴.

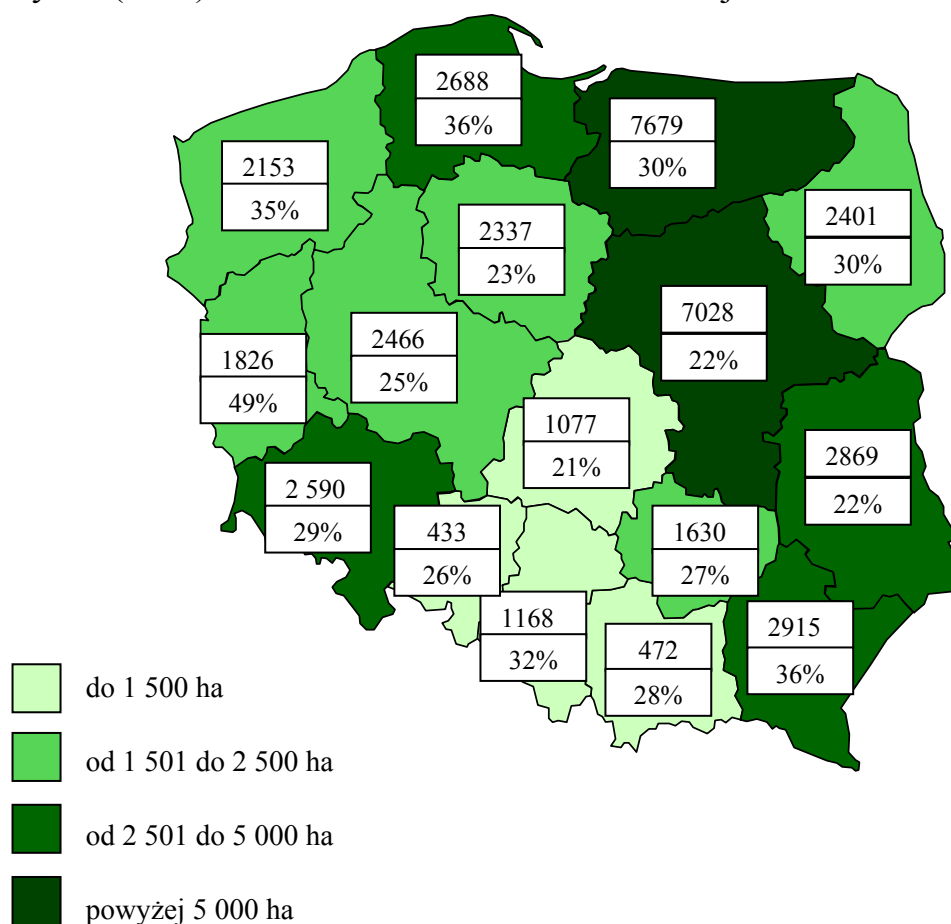
Potrzeby zalesieniowe kraju zostały oszacowane w Krajowym Programie Zwiększania Lesistości (KPZL), przyjętym do realizacji Uchwałą Rady Ministrów w 1995 r. i znowelizowanym w 2003 r. Głównym celem KPZL jest wzrost lesistości kraju do 30% w 2020 r. i 33% w 2050 r. oraz zapewnienie optymalnego przestrzenno-czasowego rozmieszczenia zalesień. Z KPZL wynika, że w Polsce użytkuje się rolniczo grunty o małej przydatności rolniczej i podatne na zagrożenia (np. erozja). Na podstawie przyjętych kryteriów środowiskowych uznano, że najwięcej obszarów, które powinny być zalesione znajduje się w województwach: lubelskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim, małopolskim, mazowieckim, podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim.

Najwięcej wniosków o dofinansowanie zalesień złożyli rolnicy z województw: podkarpackiego – 1534, mazowieckiego 1499 i warmińsko-mazurskiego – 1182, najmniej zaś z opolskiego – 152. Województwo podkarpackie, w którym złożono najwięcej wniosków i zalesiono trzecią co do wielkości powierzchnię

⁵⁴ Raport o stanie lasów w Polsce 2004 roku, Centrum Informacyjne Lasów Państwowych <http://www.lp.gov.pl/media/biblioteka/raporty/raport2004.pdf/>.

gruntów rolnych (rysunek 4), charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem lesistości. Rolnictwo jest tu jednak mało rentowne, co może skłaniać rolników do poszukiwania innych źródeł dochodu. Jednym z nich może być zalesianie najsłabszych gruntów. Poza tym, zadrzewienia terenów górskich są szczególnie korzystne, gdyż zapobiegają spływowi powierzchniowemu i erozji wodnej gleb, jak również ograniczają erozję wietrzną na użytkowanych rolniczo przedgórzach. Program poprzez zapewnienie finansowego wsparcia zalesień i pielęgnacji nowych nasadzeń we wczesnych etapach rozwoju stanowi dużą zachętę do wyłączenia z produkcji rolnej najsłabszych gruntów. Jednakże decyzja o zalesieniu jest równocześnie decyzją o trwałym wyłączeniu gruntów, nawet odłogowanych, z produkcji rolniczej. Jest to więc decyzja trudna do podjęcia. Na terenach atrakcyjnie położonych konkurencją dla programu może być możliwość przeznaczenia ziemi na cele nierolnicze.

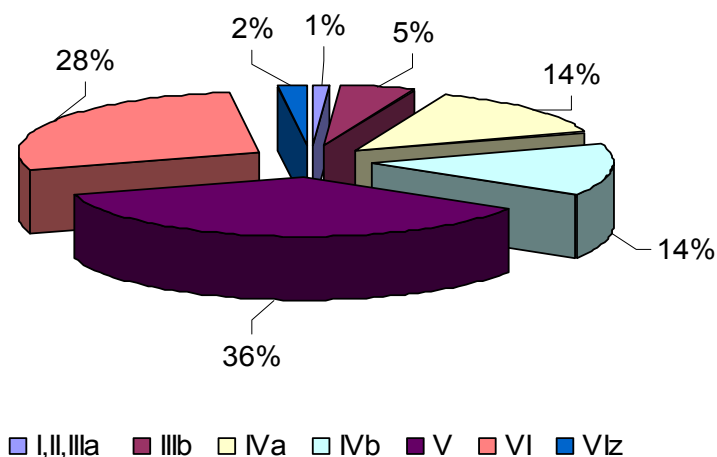
Mapa 4. Powierzchnia wykonanych zalesień w działaniu „Zalesianie gruntów rolnych” (w ha) wraz z wskaźnikiem lesistości województw w 2004 roku (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR z końca czerwca 2007 r. oraz Raportu o stanie lasów w Polsce 2004 roku, Centrum Informacyjnego Lasów Państwowych.

Łączna powierzchnia zalesień wykonanych w latach 2005-2007 wyniosła 42,8 ha. Najczęściej zalesiano grunty VI i V klasy bonitacyjnej (64%), czyli te których użytkowanie rolnicze jest najtrudniejsze i mało efektywne (wykres 7).

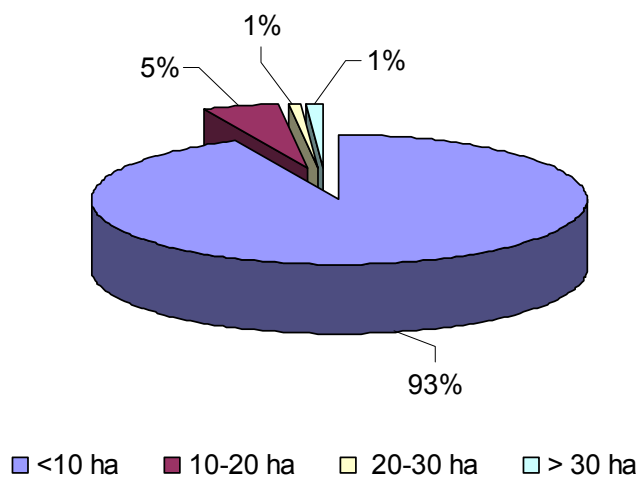
Wykres 7. Zalesione grunty według klas bonitacyjnych

Źródło: Dane ARiMR.

Gatunkami iglastymi obsadzono 24 631 ha, natomiast liściastymi 18 382 ha. Największą liczbę wniosków stanowiły te, w których deklarowano zalesianie powierzchni do 10 ha (93%), natomiast zaledwie w 1% przypadków wnioskowana pod zalesienie powierzchnia była większa niż 30 ha (wykres 8). Zaledwie 10% powierzchni zalesili beneficjenci uzyskujący poniżej 20% dochodów z rolnictwa. Oznacza to, że z programu najchętniej korzystali osoby, dla których rolnictwo stanowiło główne źródło utrzymania.

Wykres 8. Struktura zalesień

Źródło: Dane ARiMR.

Zalesianie gruntów to nie tylko sposób na ich zagospodarowanie, ale także kształtowanie struktury przestrzennej, warunków przyrodniczych oraz pożądanego poziomu różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich. Działanie to przynosi obok finansowych również korzyści środowiskowe, poprzez wyłączenie z produkcji rolnej gruntów niskich klas bonitacyjnych. Ważne jest jednak, by nie zalesiać niewielkich działek rolnych, ale przede wszystkim tworzyć większe kompleksy leśne dzięki czemu możliwa jest racjonalna gospodarka leśna.

Działanie będzie również realizowane w latach 2007-2013. Ulegnie ono jednak istotnym zmianom. W nowym okresie programowania, obszary objęte działaniem zostaną rozszerzone o kategorię niektórych terenów nierolnych. Nowym rozwiązaniem jest także wprowadzenie limitu powierzchniowego (wsparcie na zalesianie przysługuje do powierzchni zalesień nie większej niż 20 ha) oraz wprowadzenie ograniczenia dochodowego w przypadku premii zalesieniowej (premia zalesieniowa przysługuje tylko w przypadku zalesienia gruntów rolnych, a mogą ją otrzymać jedynie rolnicy, osiągający co najmniej 20% dochodu z rolnictwa)⁵⁵. Takie rozwiązanie sprzyjać będzie ograniczeniu beneficjentów do osób, utrzymujących się głównie z rolnictwa, które nie mają dużej powierzchni gruntów do zalesienia. Wyeliminowane natomiast zostaną osoby nie związane z rolnictwem, chcący zalesić duże powierzchnie w celu pozyskania premii zalesieniowej.

2.5. Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE

2.5.1. Informacje ogólne

Celem działania jest dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej weterynaryjnych i sanitarnych oraz w dziedzinach ochrony środowiska, a także zdrowia i dobrostanu zwierząt. Pomoc finansowa obejmuje trzy rodzaje inwestycji:

1. wyposażenie gospodarstw rolnych w urządzenia do składowania nawozów naturalnych (płyty gnojowe oraz zbiorniki na gnojówkę i gnojownicę);
2. dostosowanie gospodarstw mleczarskich do standardów UE (wyposażenie w schładzalnik mleka i dojkarkę oraz system dostarczania wody dla krów);
3. dostosowanie ferm kur niosek do standardów UE pod względem dobrostanu zwierząt (odpowiednia wielkość i wyposażenie klatek).

Wsparcie finansowe polega na pokryciu kosztów przedsięwzięcia dostosowującego gospodarstwo rolne do standardów Unii Europejskiej do wysokości

⁵⁵ Osoby, które uzyskują co najmniej 20% swego dochodu z rolnictwa można uznać za osoby utrzymujące się głównie z rolnictwa.

nie przekraczającej 25 000 euro na gospodarstwo rocznie⁵⁶. Całkowity budżet działania na lata 2004-2006 wynosi 637 mln euro⁵⁷, co stanowi 18% PROW.

2.5.2. Stan realizacji

Działanie zostało uruchomione 1 lutego 2005 r. Ze względu na bardzo duże zainteresowanie wsparciem, 15 marca 2005 r. wstrzymano przyjmowanie wniosków. W ciągu kilku tygodni złożono 73 480 wniosków, na sumę 2,5-krotnie większą niż przewidziano w PROW. Decyzje przyznające wsparcie zaczęto wydawać od połowy września 2005 r., natomiast pierwsze płatności na rzecz beneficjentów nastąpiły 27 grudnia 2005 r. Do 3 sierpnia 2007 r. wypłaconych zostało 2 mld zł, co stanowi 81% limitu działania (tabela 7).

Tabela 7. Stan realizacji działania „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE”

Wyszczególnienie		
Liczba złożonych wniosków		73 439
Liczba zawartych umów		70 624
Wypłacona kwota	w mln zł	2 008
	% limitu	81

Źródło: Jak w tabeli 5.

Przewidywano duże zainteresowanie działaniem, przede wszystkim ze względu na zbliżający się termin wprowadzenia zasady *cross-compliance* (wzajemnej zgodności), uzależniającej wypłatę płatności bezpośrednich w pełnej wysokości od spełniania przez gospodarstwo standardów unijnych. Pewne znaczenie mogła mieć również okoliczność, że podobne projekty współfinansowano z programu SAPARD. Wówczas ze wsparcia skorzystało około 2 tysiące gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej. W programie PROW o dofinansowanie inwestycji wnioskowało ponad 73 tys. gospodarstw. Tak powszechna chęć dostosowania gospodarstw rolnych do standardów UE świadczy o tym, że wielu użytkowników gospodarstw wiąże swoją przyszłość zawodową z rolnictwem. Rolnicy zamierzający wycofać się z działalności rolniczej nie interesowaliby się bowiem dostosowywaniem swego gospodarstwa do standardów unijnych.

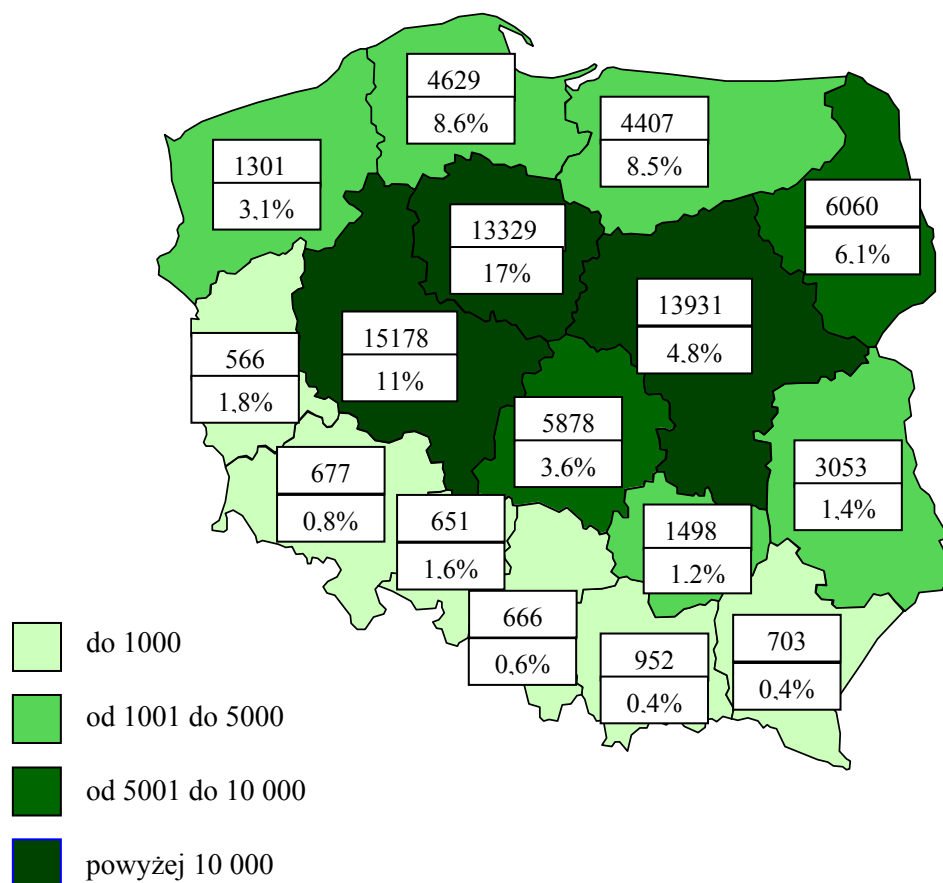
⁵⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, Dz. U. Nr 17, poz. 142, z późn. zm.

⁵⁷ Orientacyjna zbiorcza tabela finansowa planu w mln EUR zmieniona po realokacji środków nr 2/2007 (5), wrzesień 2007 r., www.minrol.gov.pl.

2.5.3. Zróżnicowanie regionalne

Najwięcej wniosków złożono w trzech województwach: wielkopolskim – 15 178, mazowieckim – 13 926 oraz kujawsko-pomorskim – 13 329. Również w województwach kujawsko-pomorskim i wielkopolskim odsetek gospodarstw wnioskujących o wsparcie był największy (odpowiednio 17 i 11% gospodarstw). Najmniej wniosków złożyli rolnicy w woj. lubuskim – 566 i w opolskim – 651, natomiast najniższym odsetkiem gospodarstw ubiegających się o wsparcie charakteryzowały się województwa południowej Polski (0,4% podkarpackie i małopolskie oraz 0,6% śląskie). Tak duże różnice wynikają z tradycyjnych regionalnych zróżnicowań intensywności produkcji zwierzęcej w Polsce (mapa 5).

Mapa 5. Liczba złożonych wniosków wraz z odsetkiem gospodarstw wnioskujących o wsparcie w poszczególnych województwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „PROWinek” miesięcznych 2007, nr 7 z MRiRW oraz Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

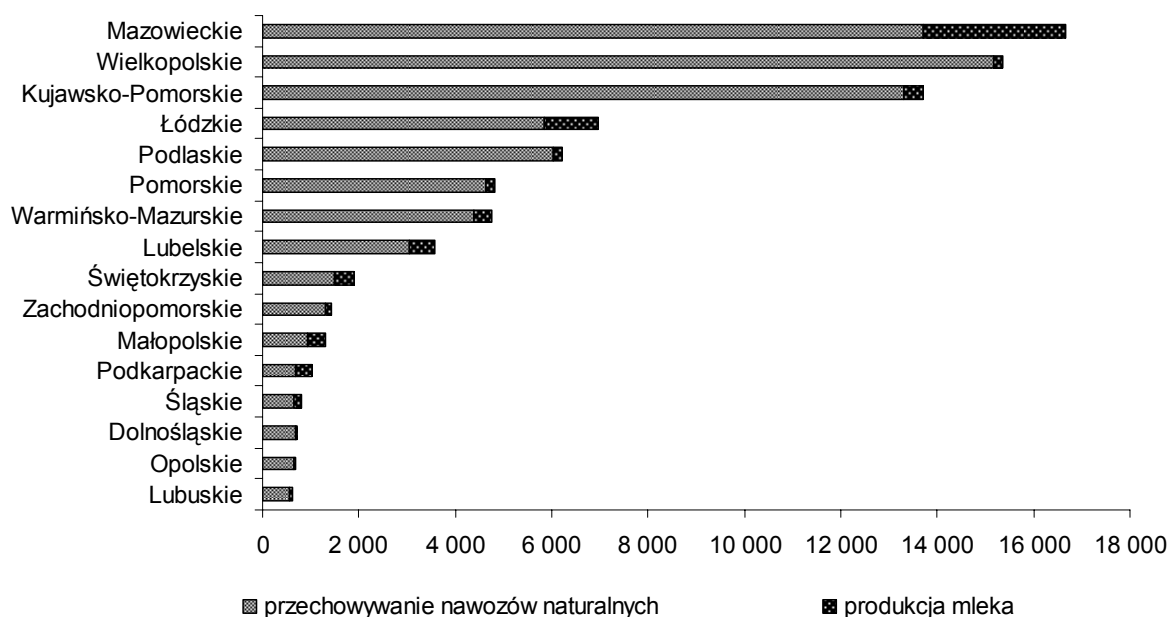
Rolnicy wnioskowali przede wszystkim o dofinansowanie budowy urządzeń do przechowywania nawozów naturalnych (93% inwestycji, 73 tys. wniosków). Najmniejszym zainteresowaniem rolników cieszyła się pomoc

finansowa na zmodernizowanie ferm drobiu, co wynikało z faktu, że o pomoc dla ferm kurzych mogło się ubiegać tylko 44 fermy⁵⁸, które wymienione zostały w Traktacie Akcesyjnym w załączniku 12. O wsparcie wnioskowało 8 ferm.

Duże zainteresowanie rolników budową płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę świadczy o tym, że gospodarstwa przechowują nawozy w niewłaściwych warunkach powodujących skażenie środowiska naturalnego. Koszt wykonania takiej inwestycji często przekracza możliwości finansowe właścicieli gospodarstw. Wsparcie ze środków publicznych jest dla nich szansą jej wykonania, a tym samym spełnienia warunku dostosowania gospodarstwa do standardów unijnych, umożliwiającego w przyszłości otrzymanie płatności bezpośrednich zgodnie z zasadą *cross-compliance*.

O dofinansowanie inwestycji dostosowujących produkcję mleka i jego przetworów do standardów unijnych wnioskowało ponad 7 tys. gospodarstw (7% złożonych wniosków). Najwięcej wniosków złożono w województwach mazowieckim – 3919 oraz łódzkim – 1239 (wykres 9). Wykonane inwestycje przyczynią się do poprawy jakości produktów mlecznych oraz warunków ich przetwarzania.

Wykres 9. Złożone wnioski według schematów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: ARiMR – trzy lata po akcesji.

⁵⁸ Są to fermy, którym Komisja Europejska przyznała okres przejściowy na użytkowanie posiadanych klatek bateryjnych. Inwestycje w gospodarstwach rolnych (fermach kurzych), które nie znalazły się na tej liście, kwalifikowane są już do wsparcia w ramach działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”.

Średnia wysokość płatności, przypadająca na jeden wniosek w przypadku budowy urządzeń do przechowywania nawozów naturalnych wynosiła 34 tys. zł. Z kolei inwestycje dostosowujące gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mleka dofinansowywano przeciętnie kwotą 17 tys. zł.

Działanie miało na celu przede wszystkim ochronę środowiska oraz produkcję mleka wysokiej jakości. Jest ono ważne z punktu widzenia dostosowań polskich gospodarstw rolnych do unijnych i krajowych standardów, szczególnie w zakresie warunków przechowywania nawozów naturalnych.

W okresie 2007-2013 nie przewiduje się finansowania inwestycji dostosowawczych na tak korzystnych zasadach. Dlatego przeprowadzona realokacja miała szczególne znaczenie, gdyż umożliwiła dostosowanie większej liczby gospodarstw do warunków unijnych.

3. Uwagi końcowe

Działania realizowane w PROW miały na celu poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. O znaczeniu, jakie przypisano programowi w latach 2004-2006 świadczą środki publiczne przeznaczone na jego realizację (ponad dwukrotnie większe niż w równoległe realizowanym programie SPO „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich”). Oba programy różnią się warunkami wsparcia oraz wymaganiami stawianymi beneficjentom. Ubiegający się o wsparcie z PROW nie muszą wносить własnego wkładu finansowego natomiast beneficjenci programu SPO są obowiązani do częściowego pokrycia inwestycji środkami własnymi. Ponadto, większość działań SPO to działania inwestycyjne, wymagające większego nakładu pracy od rolników. Aby uzyskać wsparcie z większości działań PROW, wystarczy złożyć poprawnie wypełniony wniosek (np. działania „Wspieranie działalności rolniczej na obszarach ONW” i „Uzupełnienie płatności obszarowych”). Tylko niektóre działania takie jak: „Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych” czy też „Zalesianie” wiążą się z podjęciem przez beneficjenta zobowiązań wieloletnich. Jednakże rozproszenie środków na wiele, różnych działań, uniemożliwia rozwiązanie istniejących problemów w zadawalającej skali. Dlatego też PROW, mimo iż dysponował dwukrotnie większymi środkami od SPO „Restrukturyzacja i modernizacja...” miał ograniczone możliwości wpływu na poprawę konkurencyjności sektora rolnego. Niemniej jednak stanowił cenne doświadczenie zarówno dla rolników, którzy mieli okazję oswoić się z zasadami funkcjonowania WPR, jak i instytucji wdrażających, ujawniając główne problemy napotkane podczas ich realizacji.

Załącznik 1. Harmonogram działań legislacyjnych dotyczących PROW

Działanie	Akty prawne	Publikacja
Przepisy ramowe dotyczące PROW	Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej	Dz. U. Nr 229, poz. 2273
	zmiana I	Dz. U. Nr 148, poz. 1551
	zmiana II	Dz. U. Nr 162, poz. 1709
Działanie 1 Renty strukturalne	zmiana III	Dz. U. Nr 10, poz. 64
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskanie rent strukturalnych objętych planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 114, poz. 1191
	zmiana I	Dz. U. Nr 211, poz. 1759
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 października 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskanie rent strukturalnych objętych planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 161, poz. 1684
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie wzorów wniosków o udzielenie pomocy finansowej na uzyskanie rent strukturalnych objętych planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 286, poz. 2870
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 grudnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie gospodarstw niskotowarowych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 93, poz. 181
	zmiana I	Dz. U. Nr 14, poz. 120
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 73, poz. 657
	zmiana I	Dz. U. Nr 158, poz. 1652
	zmiana II	Dz. U. Nr 213, poz. 2159
Działanie 3 Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 września 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania	Dz. U. Nr 44, poz. 423
	zmiana III	Dz. U. Nr 92, poz. 770
	zmiana IV	Dz. U. Nr 106, poz. 891
	zmiana V	Dz. U. Nr 42, poz. 278
	zmiana VI	Dz. U. Nr 75, poz. 522
	zmiana VII	Dz. U. Nr 246, poz. 1791
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 marca 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	

C.d. Zał. 1.

Działanie 4 Wsparanie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 174, poz. 1809	
	zmiana I	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 września 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 213, poz. 2160
	zmiana II	Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 22, poz. 179
	zmiana III	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 czerwca 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 131, poz. 1095
	zmiana IV	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy na przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 75, poz. 521
Działanie 5 Zalesianie gruntów rolnych	zmiana V	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 46, poz. 302
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie wzorów wniosków o przyznanie płatności z tytułu realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt	Dz. U. Nr 181, poz. 1878	
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 187, poz. 1929	
	zmiana I	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 października 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 236, poz. 2362
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie wzorów wniosków o pomoc na zalesianie gruntów rolnych oraz zawartości planu do tego działania	Dz. U. Nr 187, poz. 1941	
Działanie 6 Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE	zmiana I	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 listopada 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru wniosku o pomoc na zalesianie gruntów rolnych oraz zawartości planu do tego działania	Dz. U. Nr 254, poz. 2554
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 17, poz. 142	
	zmiana I	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 93, poz. 780
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie wzorów wniosków o pomoc na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE	Dz. U. Nr 17, poz. 153	
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 października 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie grup producentów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 238, poz. 2391	
Działanie 7 Grupy producentów rolnych	zmiana I	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie grup producentów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 106, poz. 892
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 listopada 2004 r. w sprawie wzorów wniosków o przyznanie pomocy finansowej na wspieranie grup producentów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 245, poz. 2464	
	zmiana I	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 lutego 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzorów wniosków o przyznanie pomocy finansowej na wspieranie grup producentów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 36, poz. 324
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na pomoc techniczną dla jednostek organizacyjnych i organów realizujących zadania związane z rozwojem obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 198, poz. 2036	
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 września 2004 r. w sprawie wzorów wniosków o udzielenie pomocy technicznej	Dz. U. Nr 211, poz. 2150	
Działanie 8 Pomoc techniczna Inne akty prawne dotyczące PROW	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 stycznia 2005 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte planem rozwoju obszarów wiejskich, oraz doradzania tym podmiotom	Dz. U. Nr 13, poz. 100	
	Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 czerwca 2004 r. w sprawie wzoru imiennego upoważnienia do wykonywania czynności kontrolnych	Dz. U. Nr 142, poz. 1511	
	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie współpracy organów administracji rządowej i samorządowej z agencją płatniczą przy realizacji zadań związanych z udzielaniem pomocy finansowej na działania objęte planem rozwoju obszarów wiejskich	Dz. U. Nr 191, poz. 1958	

Źródło: <http://www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=1423&LangId=0>

Stan realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”

1. Uwagi ogólne

Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (SPO „Rolnictwo”) przygotowany zgodnie z art. 18 Rozporządzeniem Rady (WE) 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, został zatwierdzony przez Komisję Europejską¹ 7 lipca 2004 r. Następnie, 3 września 2004 r., opublikowano rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) w sprawie przyjęcia SPO „Rolnictwo”, a 8 września 2004 r. rozporządzenie MRiRW w sprawie Uzupełnienia SPO „Rolnictwo”. Komitet Monitorujący Program zaaprobował Uzupełnienie SPO 2 grudnia 2004 r.

SPO „Rolnictwo” jest finansowany ze środków Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR) oraz z funduszy krajowych. Agencją Płatniczą dla Programu została Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Wysokość środków publicznych przeznaczonych na współfinansowanie Programu SPO „Rolnictwo” w latach 2004-2006 wynosi 7582 mln zł² (1784 mln euro), z tego wsparcie finansowe UE wynosi 5066 mln zł (1192,7 mln euro), a krajowe – 2512 mln zł (591,3 mln euro).

Instytucją Zarządzającą Programem jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Do jego zadań należy między innymi:

1. zapewnienie efektywności i poprawności zarządzania i wdrażanie Programu oraz zgodności z art. 34 rozporządzenia 1260/1999/WE;
2. zapewnienie prawidłowego zarządzania środkami pochodzącymi z Sekcji Orientacji EFOiGR;
3. zagwarantowanie, że wszystkie instytucje zaangażowane w zarządzanie Programem posiadają, od chwili rozpoczęcia wdrażania Programu, zasoby techniczne i kadrowe umożliwiające realizację powierzonych im zadań;

¹ Decyzją nr C(2004)2746.

² Według kursu 1euro = 4,25 zł z 2004 r.

4. przedkładanie instytucji płatniczej, zgodnie z opracowanymi przez nią instrukcjami, wniosków o wypłatę środków pochodzących z Sekcji Orientacji EFOiGR;
5. wdrożenie systemu zarządzania i kontroli, zgodnego z procedurami określonymi w art. 4 rozporządzenia nr 438/2001/WE;
6. przewodniczenie Komitetowi Monitorującemu (KM) Program i prowadzenie jego sekretariatu;
7. zapewnienie efektywnego monitorowania Programu;
8. opracowanie Uzupełnienia Programu, przedłożenie go do akceptacji KM Program oraz przekazanie KE;
9. zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działania dotyczącego informacji i promocji Programu.

Instytucjami Wdrażającymi dla Programu są:

1. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która nadzoruje wdrażanie działań: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, „Ułatwianie startu młodym rolnikom”, „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”, „Przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonej naturalną katastrofą lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych”, „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodu”, „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”, „Wsparcie systemu zarządzania i wdrażania programu”, „Informowanie i promocja programu”;
2. FAPA (Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa), nadzorująca wdrażanie działań: „Szkolenia”, „Wsparcie doradztwa rolniczego”, „Pilotażowy Program Leader +”;
3. Urzędy Marszałkowskie, których zadaniem jest nadzorowanie wdrażania działań: „Scalanie gruntów”, „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego”.

Do zadań Instytucji Wdrażających należą, m.in.:

1. przyjmowanie i ocena wniosków o dofinansowanie realizacji projektu;
2. dokonywanie wyboru projektów lub przygotowywanie propozycji list rankingowych projektów;
3. przygotowywanie i zawieranie umów z odbiorcami pomocy;
4. przyjmowanie i weryfikacja wniosków o refundację, w tym kontrola prawidłowości poniesionych wydatków;
5. kontrola realizacji projektów, w tym kontrole na miejscu;

6. zbieranie danych związanych z monitorowaniem Programu i przekazywanie raportów instytucji zarządzającej;
7. wykrywanie nieprawidłowości i przekazywanie ich instytucji zarządzającej;
8. opracowywanie okresowych raportów z realizacji poszczególnych działań Programu i przedkładanie ich Instytucji Zarządzającej.

Beneficjentem końcowym (Instytucją Płatniczą) Programu jest ARiMR. Do jego zadań należą: weryfikacja i zatwierdzanie zleceń płatności, dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów, księgowanie płatności, poświadczanie wydatków wobec Instytucji Zarządzającej, przedkładanie Instytucji Zarządzającej wniosku o refundację, raportu z wykorzystania środków oraz prognozy wydatków, zbieranie danych związanych z monitorowaniem Programu, wykrywanie nieprawidłowości oraz zgłaszanie ich Instytucji Zarządzającej.

Program służy realizacji dwóch celów Narodowego Planu Rozwoju: (1) poprawie konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej oraz (2) zrównoważonemu rozwojowi obszarów wiejskich i składa się z dwóch priorytetów podstawowych: „Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym” i „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich” oraz priorytetu dodatkowego „Pomoc techniczna”.

Priorytet pierwszy ma na celu poprawę dochodowości i konkurencyjności gospodarki żywnościowej, jak również wytwarzanie żywności wysokiej jakości i bezpiecznej dla konsumentów. Cele te wynikają z przyczyn zewnętrznych (konieczność dostosowań do standardów UE i warunków konkurencji na Jednolitym Rynku), oraz wewnętrznych (niska efektywność produkcji).

Priorytet drugi ma przyczynić się do rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych, występujących na obszarach wiejskich, których funkcje gospodarcze wiążą się obecnie z rolnictwem. Przemiany restrukturyzacyjne mają doprowadzić do odejścia nadmiaru siły roboczej z sektora rolnego. Powstaje zatem konieczność rozwijania pozarolniczych funkcji obszarów wiejskich.

Pomoc techniczna służy wsparciu procesów wdrażania, monitoringu i kontroli realizacji Programu. Znaczenie pomocy technicznej było kluczowe w latach 2004-2006, gdyż w tym okresie Polska musiała rozwijać potencjał instytucjonalny zdolny do efektywnego zarządzania programami strukturalnymi, zgodnie z wymaganiami Unii Europejskiej³.

Realizacja priorytetów Programu odbywa się za pośrednictwem 15 działań. „Wspieraniu zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym” (I priorytet) służą takie działania jak: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, „Ułatwianie

³ Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” Załącznik do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. (poz. 2032).

startu młodym rolnikom”, „Szkolenia”, „Wsparcie doradztwa rolniczego”, „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”. Priorytet drugi jest realizowany poprzez: „Przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonej naturalną katastrofą lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych”, „Scalanie gruntów”, „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego”, „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodu”, „Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi”, „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”, „Pilotażowy program Leader+”. Do pomocy technicznej zaliczają się następujące działania: „Wsparcie systemu zarządzania i wdrażania programu”, „Rozwój instytucjonalny”, „Informowanie i promocja programu”.

Uruchomienie działań SPO „Rolnictwo” wymagało wprowadzenia w życie przepisów krajowych, określających zasady wsparcia oraz wzory wniosków dla poszczególnych działań. W trakcie realizacji Programu dokonywano zmian przepisów niezbędnych dla wyeliminowania pojawiających się podczas wdrażania działań trudności (Załącznik 1).

W niektórych działaniach Programu dostępne środki finansowe rozdzielono pomiędzy województwa. W działaniach: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, „Ułatwianie startu młodym rolnikom”, „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem” podziału środków finansowych pomiędzy województwa dokonano za pomocą syntetycznego wskaźnika ekonomicznej wielkości gospodarstw, który został skonstruowany w oparciu o dane wielkości ekonomicznej gospodarstw oraz powierzchni użytków rolnych w poszczególnych województwach⁴. W „Scalaniu gruntów” podziału środków pomiędzy województwa dokonano uwzględniając liczbę obiektów oraz wskaźnik zróżnicowania terenu w poszczególnych województwach⁵. Dla działania „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” podziału środków finansowych pomiędzy województwa dokonano w oparciu o liczbę ludności zamieszkującej tereny wiejskie oraz liczbę miejscowości wiejskich⁶. Z kolei w „Różnicowaniu działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodu” rozdzielono środki pomiędzy województwa za pomocą syntetycznego wskaźnika liczebności grupy docelowej gospodarstw, który został skonstruowany w oparciu o dane wielkości ekonomicznej gospodarstw oraz liczby ludności

⁴ Załącznik do Uchwały Komitetu Sterującego (KS) SPO Nr 2 z dnia 25 listopada 2004 r.

⁵ Załącznik do Uchwały KS SPO Nr 4 z dnia 25 listopada 2004 r.

⁶ Załącznik do Uchwały KS SPO Nr 5 z dnia 25 listopada 2004 r.

zamieszkującej⁷. Wreszcie w działaniu „Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi” ten podział powstał na podstawie danych o potrzebach modernizacji urządzeń melioracji wodnych szczegółowych i podstawowych w poszczególnych województwach⁸. Biorąc pod uwagę wymienione metody oraz działania, najwięcej środków przeznaczono na województwa mazowieckie (ponad 18 mln euro), wielkopolskie (ponad 15 mln euro), dolnośląskie i lubuskie (ponad 14 mln euro). Podział środków finansowych UE pomiędzy województwa przedstawiono w załączniku 2.

W trakcie realizacji Programu miały miejsce dwa rodzaje realokacji środków. Pierwszy, między województwami, polegał na przesunięciu środków z województw, w których nie były one wykorzystywane w zadowalającym tempie, do województw, w których występowały ich niedobory. Tego rodzaju realokacja została dokonana w działaniach: „Scalanie gruntów”⁹, „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodu”¹⁰, „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”¹¹, „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”¹². Drugi rodzaj realokacji, między priorytetami oraz poszczególnymi działaniami w ramach tego samego priorytetu, miał na celu wyrównanie różnic, które wystąpiły pomiędzy szacowanym a faktycznym wykorzystaniem środków finansowych w poszczególnych działaniach. Przeprowadzono kilka realokacji środków pomiędzy priorytetami. Pierwsza, z 18 września 2006 roku zwiększyła środki w takich działaniach jak: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”, „Rozwój i ulepszenie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”, kosztem następujących działań: „Szkolenia”, „Wsparcie doradztwa rolniczego”, „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów”. Sposób dokonania realokacji przedstawia tabela 1.

⁷ Załącznik do Uchwały KS SPO Nr 3 z dnia 25 listopada 2004 r.

⁸ Załącznik do Uchwały KS SPO Nr 6 z dnia 25 listopada 2004 r.

⁹ Uchwała Nr 42/2006 Komitetu Sterującego Sektorowym Programem Operacyjnym „Restrukturyzacja.....” z dnia 25 kwietnia 2006 r.

¹⁰ Uchwała Nr 48/2006 Komitetu Sterującego Sektorowym Programem Operacyjnym „Restrukturyzacja.....” z dnia 7 lipca 2006 r.

¹¹ Uchwała Nr 47/2006 Komitetu Sterującego Sektorowym Programem Operacyjnym „Restrukturyzacja.....” z dnia 7 lipca 2006 r.

¹² Uchwała Nr 46/2006 Komitetu Sterującego Sektorowym Programem Operacyjnym „Restrukturyzacja.....” z dnia 7 lipca 2006 r.

Tabela 1. Rozdysponowanie nadwyżki środków finansowych

Działanie/priorytet	Nadwyżka środków publicznych	Rozdysponowanie nadwyżki
Priorytet 1		
1.3. Szkolenia	+ 2,5 mln zł	Kwotę 25 mln zł przesunięto do działania 1.5 „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”
1.4. Wsparcie doradztwa rolniczego	+22,5 mln zł	
Priorytet 2		
2.4. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów	+70 mln zł	<p>Kwotę 25 mln zł przesunięto do działania 2.6 „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”</p> <p>Kwotę 41 mln zł przesunięto do działania 1.1 „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”</p> <p>Kwotę 4 mln zł przesunięto do działania 1.5 „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”</p>

Źródło: Załącznik do uchwały Nr 28 Komitetu Monitorującego Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w sprawie zatwierdzenia zmian do Uzupelniania Sektorowego Programu Operacyjnego.

Podczas drugiej realokacji środków między priorytetami, przeprowadzonej 5 lutego 2007 r., zwiększono środki działań: „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”, „Przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych”, „Pilotażowy program Leader +”, kosztem działań „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” oraz „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”. Rozdysponowanie środków przedstawiono w tabeli 2.

Kilkukrotne realokacje środków finansowych Programu przeznaczonych na realizację działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, w których najpierw zwiększano kwotę, by ją potem zmniejszyć świadczą o nieprecyzyjnym rozpoznaniu rzeczywistych potrzeb beneficjentów.

Kolejna realokacja odbyła się w ramach priorytetu trzeciego „Pomoc techniczna”. W jej wyniku przesunięto środki w wysokości ponad 7 mln zł

z działania 3.3 „Informowanie i promocja programu” do działania 3.1 „Wsparcie systemu zarządzania i wdrażania programu”¹³.

Tabela 2. Rozdysponowanie nadwyżki środków finansowych

Działanie/priorytet	Nadwyżka środków publicznych	Rozdysponowanie nadwyżki
Priorytet 1		
1.1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych	108 mln zł	Kwota została przesunięta do działania 1.5 „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych”
Priorytet 2		
2.4. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów	32 mln zł	Kwota 26,5 mln zł została przesunięta do działania 2.7 „Pilotażowy program Leader +” Kwota 55 mln zł została przesunięta do działania 2.1 „Przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych”
2.6. Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem	19 mln zł	Kwota została przesunięta do działania 2.7 „Pilotażowy program Leader +”

Źródło: Załącznik do uchwały Nr 29 Komitetu Monitorującego Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w sprawie zatwierdzenia zmian do Uzupełniania Sektorowego Programu Operacyjnego.

Po realokacjach, według stanu z 31 sierpnia 2007 r. podział środków pomiędzy poszczególne działania programu przedstawiał się jak w tabeli 3.

Według danych MRiRW do końca sierpnia 2007 r. w całym kraju złożono 78 839 wniosków (stan z pominięciem działań wdrażanych przez urzędy marszałkowskie i „Pomocy technicznej”) o dofinansowanie realizacji projektów na łączną kwotę przekraczającą 11 mld zł. Największą liczbę wniosków złożono w województwach mazowieckim (11 708 wniosków), wielkopolskim (9666 wniosków) i lubelskim (9259 wniosków), co stanowi odpowiednio 14,8%, 12,2% oraz 11,7% ogółu wniosków złożonych w kraju. W przypadku województw

¹³ Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 33 Komitetu Monitorującego Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” z dnia 11 czerwca 2007 r. w sprawie zatwierdzenia zmian do Uzupełniania SPO.

mazowieckiego i wielkopolskiego tak duża liczba złożonych wniosków może wynikać z faktu, iż te województwa są największe w Polsce zarówno pod względem liczby ludności, jak i obszaru, a zatem i liczby potencjalnych beneficjentów. Najmniej wniosków, zaledwie 1308, złożono na terenie województwa lubuskiego, co stanowi 1,6% wszystkich wniosków złożonych do końca sierpnia 2007 r. w ramach programu SPO „Rolnictwo” (mapa 1).

Tabela 3. Informacje o stanie realizacji SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”

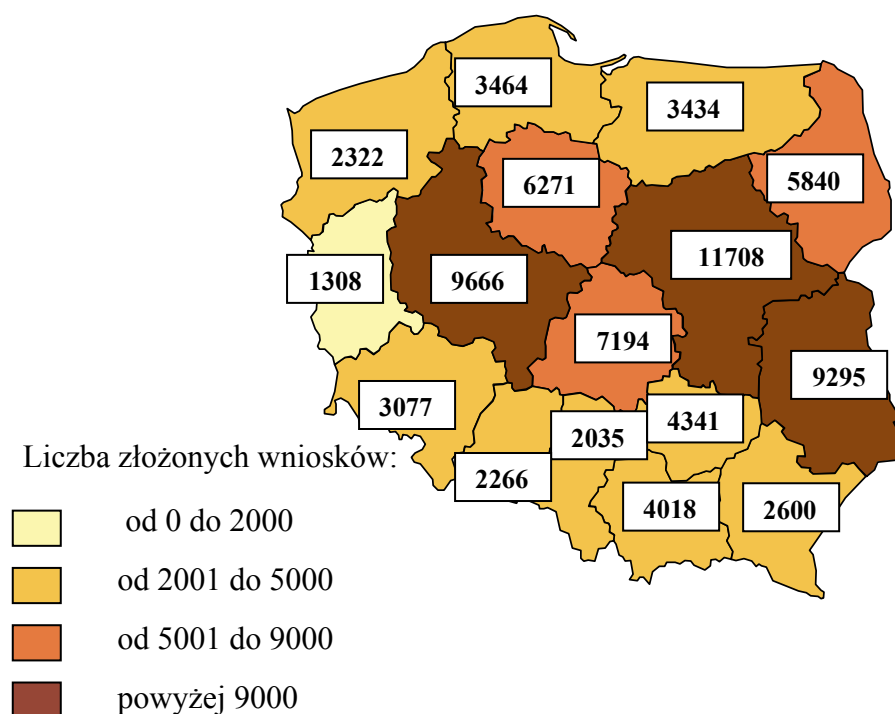
Działanie	Limit środków na działanie w latach 2004-2006 (w mln zł)	Wypłacone środki na działanie (w mln zł)	Stopień wykorzystania limitu (w proc.)
Inwestycje w gospodarstwach rolnych	2 260	1 837	81,2
Ułatwianie startu młodym rolnikom	708	707	99,8
Szkolenia	74	29	39,2
Wsparcie doradztwa rolniczego	164	161	98,5
Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	1 925	787	40,9
Przywracanie potencjału produkcji leśnej...	53	37	68,9
Scalanie gruntów	65	18	21,4
Odnowa wsi i zachowanie dziedzictwa kulturowego	345	243	72,7
Różnicowanie działalności rolniczej	311	226	72,4
Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi	381	45	10,4
Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej...	162	86	53,5
Pilotażowy program LEADER +	116	38	32,4
Wsparcie systemu zarządzania i wdrażania programu	47	10	21,3
Rozwój instytucjonalny	33	18	54,5
Informowanie i promocja programu	11	2	18,1
Razem	6 653	4 245	63,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW, stan z dnia 31.08.07 r., kurs euro: 3,8096 zł.

Podczas realizacji działań napotkano na szereg problemów natury organizacyjnej, wynikających ze skomplikowanych procedur weryfikacyjnych wniosków (sprawdzanie kompletności wniosków, załączników, zasadności projektów, zgodności z kryteriami dostępu, weryfikacja planowanych kosztów projektu), niejasno sformułowanych wniosków, których wypełnienie stwarzało trudności beneficjentom, rozbudowanego systemu instytucjonalnego, napływu bardzo dużej liczby wniosków, ograniczonej liczby pracowników ARiMR, szczególnie na początku okresu wdrażania oraz niskiej jakości składanych wniosków (błędy formalne, braki). Wymienione problemy wydłużały okres ich rozpatrywania. W rezultacie czas oczekiwania wnioskodawcy na informację o przyjęciu projektu

do finansowania wynosił często, zamiast 1-4 miesięcy, nawet 6-9 miesięcy, licząc od dnia wpływu wniosku do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Jest to najdłuższy okres weryfikacji w krajach UE-25.

Mapa 1. Liczba złożonych wniosków w programie SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” (oprócz działań wdrażanych przez FAPA i „Pomocy technicznej”)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z MRiRW (stan z 31.08.2007 r.).

Opóźnienia były często wynikiem rozpoczęcia przez ARiMR realizacji niektórych działań w momencie, gdy nie wszystkie procedury wdrożeniowe były opracowane, a audyt nie został zakończony. Uruchomienie poszczególnych działań Programu wymagało, zgodnie z ustawą o Narodowym Planie Rozwoju, wydania rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ustanawiających wzory wniosków o dofinansowanie oraz wzory umów z beneficjentami. Ponadto Instytucja Zarządzająca (MRiRW) musiała podpisać umowy dwu i wielostronne z instytucjami uczestniczącymi¹⁴ w realizacji Programu¹⁵.

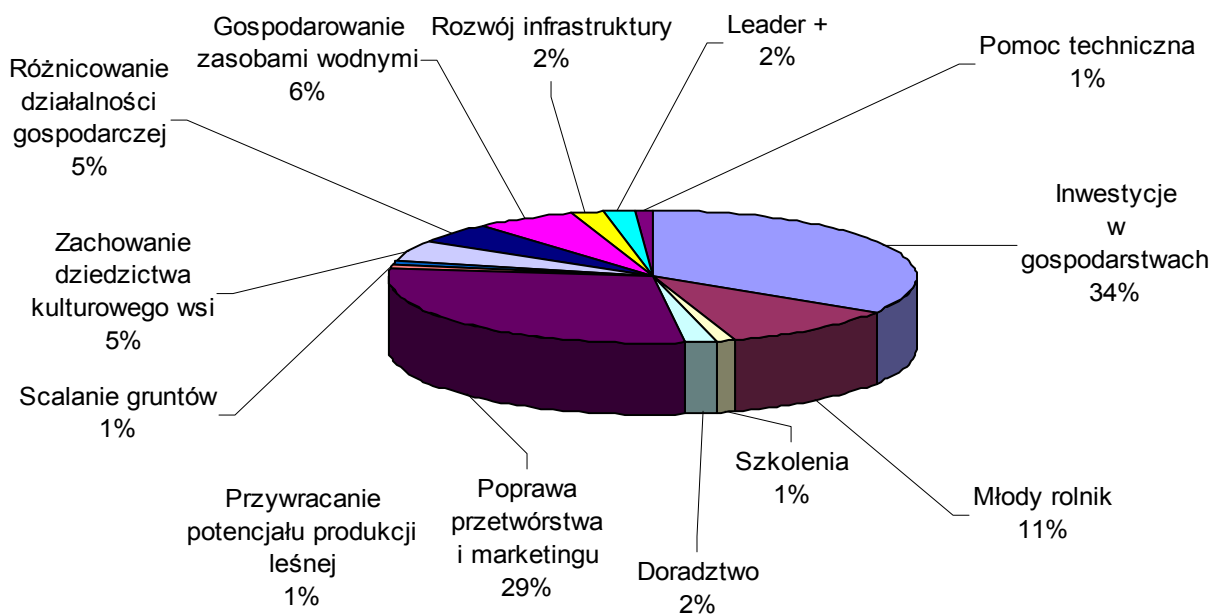
¹⁴ Do tych instytucji należą: Ministerstwo Finansów, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA – Foundation of Assistance Programmes for Agriculture) oraz 16 Urzędów Marszałkowskich.

¹⁵ Załącznik do uchwały Nr 11 Komitetu Monitorującego: Sprawozdanie kwartalne z realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” IV kwartał 2004 r., s. 6.

Najbardziej znaczącymi, z finansowego oraz zadaniowego punktu widzenia, działaniami w Programie SPO „Rolnictwo” są: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (na ich realizację przeznaczono 34% środków finansowych SPO „Rolnictwo”), „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” (29% środków), „Ułatwianie startu młodym rolnikom” (11% środków) oraz „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” (5% środków) (wykres 1). Według danych MRiRW z dnia 31.08.07 r. w ramach tych działań złożono odpowiednio 42,6 tys., 1,6 tys., 18,9 tys., 7,2 tys. wniosków, co świadczy o dużym zainteresowaniu beneficjentów tego typu inwestycjami.

Niewielkim pod względem finansowym (1% budżetu), ale ważnym ze względu na rozwiązywanie problemów polskiego rolnictwa jest działanie „Scalanie gruntów”. Rozdrobniona struktura agrarna gruntów rolnych jest jedną z głównych przyczyn niskiej efektywności działalności rolniczej w Polsce. „Scalanie gruntów” prowadzone na obszarach charakteryzujących się dużym rozdrobieniem i rozproszeniem gruntów ma na celu poprawę struktury gospodarstw rolnych. Działanie to jest wdrażane przez Urzędy Marszałkowskie.

Wykres 1. Podział środków w budżecie SPO „Rolnictwo”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z MRiRW (stan z 31.08.2007 r.).

Liczba wniosków złożonych w ramach wybranych działań („Inwestycje...”, „Poprawa przetwórstwa...”, „Młody rolnik” oraz „Różnicowanie działalności...”) znacznie przewyższa założenia programowe (tabela 4). Po przystąpieniu Polski do UE sytuacja ekonomiczna wielu gospodarstw rolnych poprawiła się. Dodatkowo,

po doświadczeniach zdobytych w trakcie programu SAPARD, rolnicy przekonali się, że warto korzystać z dofinansowania inwestycji funduszami unijnymi. W okresie przedakcesyjnym ta sama grupa zawodowa podchodziła z nieufnością do tego rodzaju pomocy publicznej. Mało kto miał nadzieję, że ze środków publicznych można uzyskać dofinansowanie inwestycji realizowanych przez gospodarstwa rolne.

Tabela 4. Stan realizacji wybranych działań Programu SPO „Rolnictwo” w latach 2004-2006

Wyszczególnienie	Liczba złożonych wniosków od momentu uruchomienia SPO	Przewidywana w programie liczba beneficjentów działania w latach 2004-2006
Inwestycje w gospodarstwach rolnych	42 585	17 000
Ułatwianie startu młodym rolnikom	18 857	14 500
Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	1 646	1 000
Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów	7 170	6 450

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Tygodniowych SPOtków MRiRW, Nr 1/2007 (74) oraz niepublikowanych danych MRiRW (stan z dnia 31.08.07 r.).

Wdrażanie i realizację poszczególnych działań SPO „Rolnictwo” rozpoczęto w różnych terminach. Wynika to z trwających jeszcze w III kwartale 2004 roku prac nad zakończeniem przygotowania części umów pomiędzy Instytucją Zarządzającą a Instytucjami Wdrażającymi¹⁶.

Najwcześniej, spośród wymienionych działań (16.08.2004 r.), uruchomiono „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”. Przyjmowanie wniosków w tym działaniu rozpoczęło się równocześnie w całej Polsce. Już jednak 21.02.05 r. limit środków finansowych został wyczerpany w woj. pomorskim, zaś 31.03.06 r. wstrzymano przyjmowanie wniosków w województwie łódzkim i lubelskim. Wdrażanie kolejnych działań: „Ułatwianie startu młodym rolnikom”, „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” oraz „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” rozpoczęło się miesiąc później, tj. 15.09.2004 r.

¹⁶ Załącznik do uchwały Nr 4 Komitetu Monitorującego: Sprawozdanie kwartalne z realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”, III kwartał 2004 r.

Tabela 5. Harmonogram wdrażania działań SPO „Rolnictwo” według województw

Województwo	Inwestycje w gospodarstwach rolnych		Ułatwianie startu młodym rolnikom		Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych		Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa	
	rozpoczęcie naboru	wstrzymanie naboru	rozpoczęcie naboru	wstrzymanie naboru	rozpoczęcie naboru	wstrzymanie naboru	rozpoczęcie naboru	wstrzymanie naboru
Dolnośląskie	16.08.04	23.06.05	15.09.04	06.05.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	14.04.06
Kujawsko-pomorskie	16.08.04	10.11.05	15.09.04	11.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	14.04.06
Lubelskie	16.08.04	31.03.06	15.09.04	04.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	14.04.06
Lubuskie	16.08.04	15.03.05	15.09.04	28.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	03.06.05
Łódzkie	16.08.04	31.03.06	15.09.04	04.03.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	14.04.06
Małopolskie	16.08.04	28.02.06	15.09.04	11.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	10.11.05
Mazowieckie	16.08.04	27.01.06	15.09.04	28.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	14.04.06
Opolskie	16.08.04	03.06.05	15.09.04	31.05.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	16.03.06
Podkarpackie	16.08.04	10.11.05	15.09.04	02.03.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	31.08.05
Podlaskie	16.08.04	30.11.05	15.09.04	05.08.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	22.03.06
Pomorskie	16.08.04	21.02.05	15.09.04	21.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	09.03.05
Śląskie	16.08.04	12.08.05	15.09.04	29.03.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	18.11.05
Świętokrzyskie	16.08.04	30.12.05	15.09.04	11.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	31.03.06
Warmińsko-mazurskie	16.08.04	18.04.05	15.09.04	07.03.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	15.06.05
Wielkopolskie	16.08.04	26.04.05	15.09.04	25.02.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	20.07.05
Zachodniopomorskie	16.08.04	24.03.05	15.09.04	30.03.05	15.09.04	14.10.05	15.09.04	31.08.05

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Tygodniowych SPOtkań MRiRW Nr 20/2006(41).

Najwcześniej przyjmowanie wniosków o wsparcie z działania „Ułatwienie startu młodym rolnikom” zakończono w województwach kujawsko-pomorskim, małopolskim, świętokrzyskim (luty 2005), a najpóźniej w podlaskim – w sierpniu 2005 r. Przyjmowanie wniosków o wsparcie ze środków działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” zostało wstrzymane 14.10.2005 r. we wszystkich oddziałach regionalnych ARiMR. Z kolei w działaniu „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” przyjmowanie wniosków wstrzymano w pierwszej kolejności w województwie pomorskim (w marcu 2005 r.), a najpóźniej (w kwietniu 2006 r.) w województwach dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, łódzkim oraz mazowieckim (tabela 5). W każdym z tych działań powodem zakończenia etapu zbierania wniosków było wyczerpanie limitu środków finansowych przeznaczonych na ich realizację.

W 2007 roku w celu zapewnienia jak najwyższego wykorzystania środków SPO, po uprzednim uzyskaniu zgody Ministerstwa Finansów zastosowano w niektórych działaniach zasadę „nadkontraktacji”, polegającą na zawarciu umów z beneficjentami na kwoty wyższe niż znajdujące się w dyspozycji. Po uzyskaniu zgody MF ogłoszono dodatkowy termin przyjmowania wniosków o wsparcie projektów środkami działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”¹⁷. Możliwość przeprowadzenia dodatkowego naboru wniosków wynikała z niższych od przewidywanych w umowach kosztów rozliczenia zakończonych projektów, a także z powodu korzystnego kursu złotówki do euro. Powstała w ten sposób pula pieniędzy stanowiła około 10% pierwotnie przyjętego limitu finansowego dla działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”

2. Stan realizacji wybranych działań SPO „Rolnictwo”

2.1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych

2.1.1. Informacje ogólne

Ze środków działania współfinansuje się projekty modernizujące gospodarstwa rolne, w tym przede wszystkim dostosowujące je do funkcjonowania na Jednolitym Rynku UE. Środki publiczne przeznaczono na realizację inwestycji poprawiających dochodowość i konkurencyjność gospodarstw, a także dostosowujących profil, skalę i jakość produkcji do potrzeb rynku, wymagań, które

¹⁷ Sprawozdanie z realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, sprawozdanie roczne za rok 2006, s. 47.

powinna spełniać żywność bezpieczna dla konsumentów, warunków utrzymania zwierząt, ochrony środowiska oraz bezpieczeństwa pracy. Do tych inwestycji należą zgodnie z rozporządzeniem MRiRW: budowa budynków inwentarskich i gospodarczych, ich modernizacja i przebudowa prowadząca do poprawy funkcjonalności, zakup i instalacja maszyn, urządzeń i narzędzi do produkcji rolnej, przechowywanie, magazynowanie, przygotowanie produktów rolnych do sprzedaży, zakup gruntów rolnych (jeśli stanowi to część inwestycji i jest ściśle związany z jej celami), zakładanie plantacji wieloletnich lub sadów, wyposażanie pastwisk, zakup stada podstawowego zwierząt hodowlanych, budowę, zakup lub instalację urządzeń do nawadniania upraw, inwestycje służące ochronie środowiska, poprawie warunków dobrostanu zwierząt i podniesieniu standardów higienicznych produkcji rolnej.

2.1.2. Stan realizacji

Porównanie liczby złożonych wniosków (ponad 42 tys.) z założeniami Programu (17 tys.) świadczy o bardzo dużym zainteresowaniu beneficjentów „Inwestycjami w gospodarstwach rolnych”. Jest to działanie, na które przeznaczono największy budżet spośród wszystkich działań SPO „Rolnictwo”. Starający się o wsparcie mieli do dyspozycji ponad 2,4 mld zł, co stanowi ponad 34% limitu środków Programu SPO „Rolnictwo”. Według danych MRiRW, od początku realizacji programu do sierpnia 2007 r. zrealizowano 19 496 projektów o wartości przekraczającej 1836 mln zł.

Przyjmowanie wniosków przez ARiMR trwało od 16 sierpnia 2004 r. do 31 marca 2006 r. W całym kraju złożono w tym okresie 29 244 wnioski na łączną kwotę ponad 3056 mln zł, czyli 130% przewidzianego na to działanie w latach 2004-2006 limitu środków.

W wyniku zastosowania nadkontraktacji 16 kwietnia 2007 r. był dodatkowym terminem składania wniosków o wsparcie. Wnioski można było składać osobiście w Oddziałach Regionalnych ARiMR, drogą pocztową a także przesyłkami kurierskimi¹⁸. Do ARiMR wpłynęło 13,3 tys. wniosków o przyznanie pomocy. 23 maja 2007 r. odbyło się losowanie¹⁹ kolejności weryfikacji wniosków o dofinansowanie, które rolnicy złożyli lub wysłali 16 kwietnia 2007 r. Wyniki losowania nie przesądzały, jak się obawiano, o przyznaniu pomocy. Jeśli w trakcie weryfikacji pracownicy Agencji stwierdzali niekompletność wniosku lub brak wymaganych załączników, zwracali się do wnioskodawcy o uzupełnienie, a kolejność wniosku była zmieniana, zgodnie z datą dostarczenia

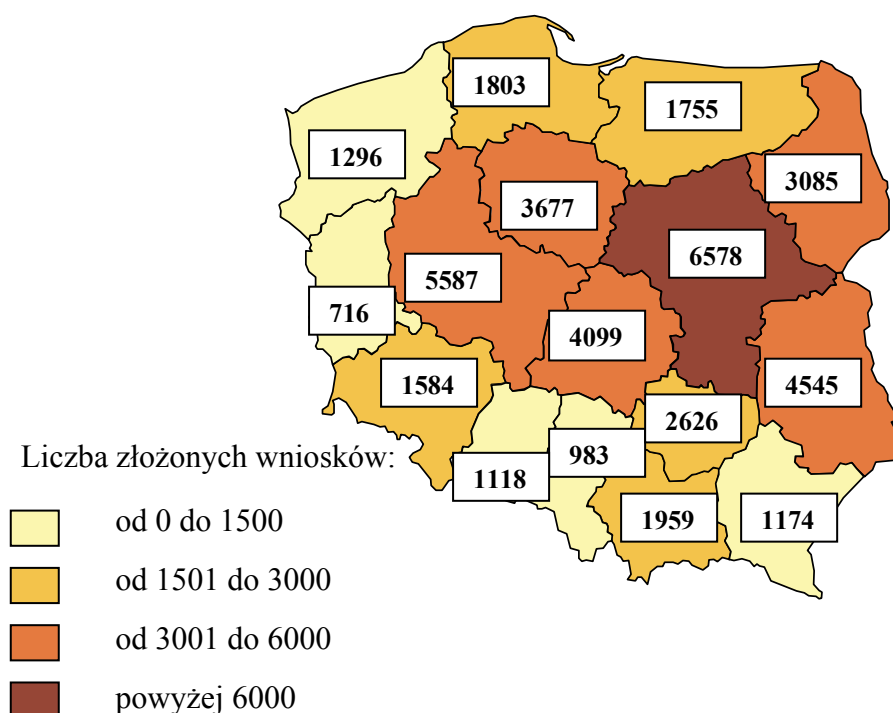
¹⁸ O ważności zgłoszenia decydowała data nadania przesyłki.

¹⁹ Z udziałem przedstawicieli samorządu rolniczego oraz MRiRW.

ostatniej poprawki lub uzupełnienia, uwzględniając pierwszeństwo wniosków, które od początku były poprawne i kompletne²⁰. Przyznanie pomocy nie było jednak zagwarantowane – w każdym województwie sfinansowano jedynie tyle projektów, na ile pozwoliła wysokość limitu środków dla danego województwa.

Najwięcej, bo aż 6578 wniosków, na kwotę ponad 634 mln zł, przyjęto w województwie mazowieckim. Najmniej wniosków (jedynie 716) złożono w woj. lubuskim (mapa 2).

Mapa 2. Liczba złożonych wniosków w działaniu „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” w poszczególnych województwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW, stan z 31.08.07 r.

Z badania przeprowadzonego w IERiGŻ-PIB pod koniec 2006 roku²¹ wynika, że największą grupę beneficjentów działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” stanowią osoby o wykształceniu rolniczym (62% wnioskujących o wsparcie). Struktura wiekowa beneficjentów tego działania jest zróżnicowana. Najliczniejszą grupą wśród wnioskujących o wsparcie są osoby w wieku od 45

²⁰ Zgodnie z zasadami udzielania pomocy określonymi w Rozporządzeniu MRiRW z dnia 8 września 2004 r. w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (Dz. U. Nr 207, poz. 2117, z późniejszymi zmianami).

²¹ Badanie przeprowadzono w okresie od października do grudnia 2006 r. Jego celem było przeprowadzenie analizy struktury projektów i charakterystyki beneficjentów wybranych działań SPO „Rolnictwo”.

do 50 lat. Wynika to z faktu, że liczba użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych w tym przedziale wiekowym jest największa. Najmniej liczne grupy stanowili rolnicy powyżej 55 i poniżej 25 roku życia. Przeprowadzone analizy wskazują na zależność pomiędzy wiekiem i wykształceniem osób podejmujących inwestycje, a wartością projektów. Inwestycje o najwyższej wartości realizują osoby bardzo młode – poniżej 25 roku życia, jak również osoby powyżej 55 roku życia.

Większość inwestycji (86% projektów zatwierdzonych do realizacji i ponad 91% projektów, dla których dokonano już płatności końcowej) polegała na wyposażeniu gospodarstw rolnych w sprzęt ruchomy (tabela 6).

Tabela 6. Podział projektów współfinansowanych z działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” ze względu na rodzaj inwestycji – projekty zatwierdzone i rozliczone

Rodzaj inwestycji		Liczba projektów zatwierdzonych do realizacji	Liczba projektów rozliczonych
Budynki		1 841	467
w tym:	obory	183	42
	chlewnie	270	51
	inne budynki przeznaczone na inwentarz żywy	200	46
	szklarnie (wraz z wyposażeniem)	196	93
	pozostałe budynki gospodarcze	992	235
Wyposażenie i sprzęt ruchomy		18 820	10 543
Zakup inwentarza żywego		342	166
Zakładanie plantacji wieloletnich		789	343
Obiekty służące produkcji i sprzedaży bezpośredniej w gospodarstwach rolniczych		110	63
Obiekty służące różnicowaniu działań w gospodarstwie		4	3
Inne		72	15
RAZEM		21 980	11 600

Źródło: Materiały ARiMR (stan z końca 2006 r.).

Z badań przeprowadzonych w IERiGŻ-PIB wynika, że większość z tych inwestycji polegało na zakupie ciągnika rolniczego. Także analizy sektora rolnego wskazują na słabe wyposażenie produkcyjne w polskim rolnictwie, więc rozbudowa i unowocześnianie parku maszynowego są w pełni uzasadnione. W 1998 roku w Polsce na jeden ciągnik przypadało 14 ha użytków rolnych. W kraju istniało jedynie 13-15% gospodarstw posiadających względnie dobre wyposażenie w potencjał wytwórczy, zdolnych do modernizacji we własnym

zakresie. Także pod względem wieku maszyn sytuacja w polskim rolnictwie jest niekorzystna; ciągnik jest użytkowany średnio przez 16 lat²².

Modernizacja gospodarstw rolnych nie polega wyłącznie na zakupie dodatkowych maszyn i urządzeń. Tego typu inwestycje były realizowane głównie ze względu na to, że są one najłatwiejsze do przeprowadzenia. Z badań IERiGŻ-PIB wynika, że inwestycje polegające na zakupie maszyn rolniczych (głównie ciągników), mające na celu odtworzenie dotychczasowego majątku realizowały zazwyczaj niewielkie i słabe ekonomicznie gospodarstwa. Zakupu drogich, specjalistycznych nowych maszyn, prowadzący do specjalizacji w produkcji lub poszerzenia działalności dokonywały gospodarstwa o większej powierzchni i sile ekonomicznej.

Tabela 7. Budynki i budowle w gospodarstwach rolnych w Polsce według Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku

Rodzaj budynku	Liczba budynków (w tys. szt.)	Łączna powierzchnia (w mln m ²)	Średnia powierzchnia budynku (w m ²)	Procent gospodarstw posiadających budynki
Obory	919,6	87,5	95	29,8
Chlewnie	345,8	38,6	112	10,7
Kurniki	393,7	21,1	54	13,0
Budynki wielofunkcyjne	1 019,6	104,3	102	32,4
Inne pomieszczenia gospodarcze	351,1	37,7	108	12,0
Garaże	694,5	47,7	69	23,0
Wiaty	274,6	23,1	84	9,1

Źródło: Praca zbiorowa pod red. A. Szeptyckiego, *Stan i kierunki rozwoju techniki oraz infrastruktury rolniczej w Polsce*, Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, Warszawa 2005.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. wykazały, że około 1,9 mln indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce posiadało około 4,8 mln budynków inwentarskich i gospodarczych (obór, stajni, chlewni, stodół, budynków wielofunkcyjnych (tabela 7)²³. Standard tych budynków był niski a stan techniczny przeważnie zły. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Instytut Budownictwa Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, niemal połowa z nich została wybudowana przed 1960 r. Do 1996 roku zmodernizowano zaledwie

²² *Rolnictwo Polskie na tle rolnictwa Unii Europejskiej*, Przygotowane w Sekcji Analiz Ekonomicznych Polityki Rolnej FAPA, <http://www.fapa.com.pl/gfx/saepr/Polskie%20rolnictwo.pdf>.

²³ Powszechny Spis Rolny z 2002 roku.

15% budynków inwentarskich i gospodarczych. Modernizacja tak niewielkiej liczby obiektów wynika z tego, że unowocześnianie zabudowań inwentarskich przeprowadzają przede wszystkim duże gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt lub ukierunkowane na konkretny rodzaj produkcji²⁴.

Nieliczną grupę projektów (1,8 tys., tj. 8% ogółu) stanowiły inwestycje dotyczące budowy, remontu lub rozbudowy istniejących budynków inwentarskich (por. tabela 6).

Najwięcej działań inwestycyjnych współfinansowanych z działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” podejmowały gospodarstwa zajmujące się uprawą zbóż (21% projektów), chowem bydła mlecznego (24% projektów) oraz trzody chlewnej (16% projektów) (tabela 8)²⁵. Taki rozkład jest zgodny ze strukturą produkcyjną gospodarstw rolnych w Polsce.

Tabela 8. Podział projektów w działaniu „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” ze względu na rodzaj produkcji głównej w danym gospodarstwie – projekty zatwierdzone i rozliczone

Produkcja główna	Liczba projektów zatwierdzonych do realizacji	Liczba projektów rozliczonych
Uprawa zbóż	4 707	3 184
Ogrodnictwo	2 157	1 113
Produkcja sadownicza	2 918	1 200
Pozostałe (w tym produkcja mieszana)	2 239	1 255
Bydło mleczne	5 219	2 631
Bydło mięsne	325	124
Trzoda chlewna	3 557	1 713
Drób	421	181
Inna produkcja zwierzęca	250	96
Pozostałe (niesklasyfikowane)	187	103
RAZEM	21 980	11 600

Źródło: Materiały ARiMR (stan z końca 2006 r.).

²⁴ Praca zbiorowa pod red. A. Szeptyckiego, *Stan i kierunki rozwoju techniki oraz infrastruktury rolniczej w Polsce*, Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, Warszawa 2005.

²⁵ Według GUS typ rolniczy gospodarstwa określany jest na podstawie wielkości udziału standardowej nadwyżki bezpośredniej poszczególnych działalności rolniczych prowadzonych w gospodarstwie w całkowitej standardowej nadwyżce bezpośredniej gospodarstwa rolnego. Ze względu na typy rolniczy gospodarstwa dzielimy na: specjalistyczne specjalizujące się w uprawach polowych, ogrodniczych, trwałych, w chowie zwierząt w systemie polowym, chowie zwierząt paszami treściwymi oraz gospodarstwa mieszane (różne uprawy, różne zwierzęta, różne uprawy i zwierzęta łącznie).

2.1.3. Podsumowanie

Na działanie „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” przeznaczono ponad 30% budżetu programu, co sprawia, że angażuje najwięcej środków Programu i nadaje mu inwestycyjny charakter. Jego celem jest dostosowanie warunków produkcji do standardów UE, poprawa jakości produktów rolnych i wprowadzenie nowych technologii. Projekty realizowane przez rolników spełniają te cele i sprzyjają niwelowaniu bardzo poważnego problemu polskiego rolnictwa, którym jest niski poziom wyposażenia technicznego. Liczba złożonych wniosków, znacznie przekraczająca poziom wsparcia przewidziany w Programie świadczy o zainteresowaniu rolników modernizacją gospodarstw. Z drugiej jednak strony, z porównania liczby złożonych wniosków do skali potrzeb wynika, że skala działania jest niewystarczająca.

2.2. Ułatwianie startu młodym rolnikom

2.2.1. Informacje ogólne

Wsparcie udzielane w ramach tego działania ma na celu zapewnienie środków finansowych ułatwiających młodym rolnikom rozpoczęcie działalności rolnej oraz modernizację przejmowanych gospodarstw rolnych. Pomoc przyznawana jest rolnikom pełnoletnim, którzy nie ukończyli 40 lat, w okresie ostatnich 12 miesięcy stali się pełnoprawnymi właścicielami gospodarstwa rolnego, posiadają odpowiednie kwalifikacje zawodowe, udokumentowane wykształceniem lub doświadczeniem, są ubezpieczeni w KRUS i zobowiązują się do prowadzenia gospodarstwa, przez co najmniej 5 lat od momentu wypłacenia pomocy.

2.2.2. Stan realizacji

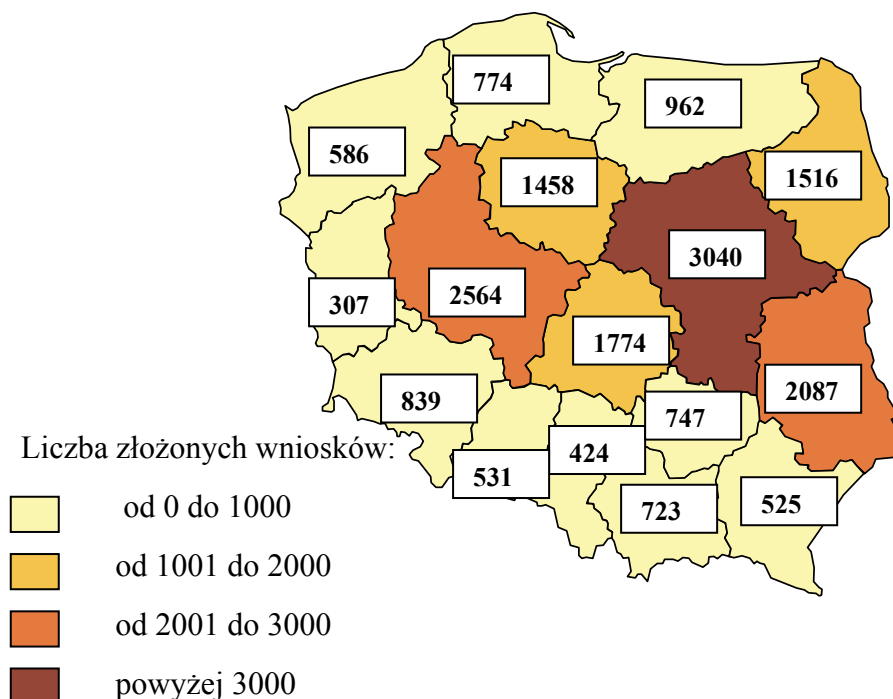
Na współfinansowanie zakwalifikowanych projektów przeznaczono ponad 700 mln zł, co stanowi 11% całkowitego budżetu SPO „Rolnictwo”. Do 31 sierpnia 2007 r. zrealizowano 14 151 płatności. Wypłacono ponad 707 mln zł, (co stanowi ponad 99% kwoty limitu). Na podstawie szacunkowej liczby potencjalnych beneficjentów, spełniających kryteria dostępu, w programie założono realizację 14,5 tys. projektów. Według danych MRiRW z sierpnia 2007 r. złożono 18 857 wniosków. Ze względu na łatwe kryteria dostępu zakładano duże zainteresowanie działaniem. Wnioski o dofinansowanie w tym działaniu złożyło jednak zaledwie 7,6% potencjalnych beneficjentów w skali kraju, co świadczy o ogromnych jeszcze potrzebach w tym zakresie.

Z pomocy dla młodych rolników najczęściej korzystają rolnicy ze wschodniej i środkowej części Polski. Wiąże się to z dość zaawansowanym wiekiem właścicieli gospodarstw w tych regionach. Osoby w wieku powyżej 55 lat są

często skłonne przekazywać gospodarstwa swym następcom, dzięki czemu mogą otrzymywać renty strukturalne, jeden z rodzajów wsparcia realizowany w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich. Przejmowanie gospodarstw przez młode osoby sprzyja poprawie struktury wiekowej ich właścicieli, a tym samym stwarza szanse na bardziej nowoczesne i innowacyjne jego prowadzenie. Największym zainteresowaniem młodych rolników działanie to cieszy się w województwach mazowieckim, gdzie złożono 3040 wniosków, wielkopolskim (2564 wniosków) i lubelskim (2087 wniosków). W województwach wielkopolskim i mazowieckim jest największa grupa potencjalnych beneficjentów programu, ponieważ są to największe pod względem obszarowym i liczby ludności województwa w Polsce. Najmniejszą liczbę wniosków, zaledwie 307, złożono w województwie lubuskim (mapa 3).

Przebieg realizacji działania świadczy o dużym zainteresowaniu młodych osób prowadzeniem działalności rolniczej na własny rachunek, co może pomóc w złagodzeniu zjawiska odpływu młodych ludzi z obszarów wiejskich. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, iż ponad 50% ubiegających się o pomoc nie przekroczyło 25 roku życia²⁶. Jeśli ta tendencja będzie utrzymywać się przez dłuższy czas, może to przyczynić się do poprawy struktury wiekowej osób kierujących gospodarstwami rolnymi.

Mapa 3. Liczba złożonych wniosków w działaniu „Ułatwienie startu młodym rolnikom” w poszczególnych województwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW, stan z 31.08.07 r.

²⁶ Według danych ARiMR, stan z końca 2006 r.

2.2.3. Podsumowanie

Wdrażanie działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” przebiegało bez większych opóźnień, które były częste w pozostałych działaniach SPO „Rolnictwo”. Nie stosuje się tu żadnych skomplikowanych procedur weryfikacyjnych, udzielenie pomocy odbywa się automatycznie, w momencie zawarcia umowy.

Zagrożeniem dla powodzenia działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” jest możliwość wydatkowania części środków niezgodnie z ich przewidywanym przeznaczeniem. Młode osoby mogą przejmować gospodarstwa od starszych jedynie „formalnie” w celu uzyskania korzyści finansowych *de facto* nie prowadząc samodzielnie działalności rolniczej. Samo spełnienie kryteriów wiekowego i wykształcenia nie gwarantuje przecież prawidłowego zainwestowania środków publicznych.

2.3. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych

2.3.1. Informacje ogólne

Działanie jest zmodyfikowaną kontynuacją jednego z działań Programu SAPARD, którego podstawowym celem było dostosowanie warunków produkcji do standardów UE. Z jego środków mogą korzystać poza przedsiębiorstwami przemysłu mięsnego, mleczarskiego, owocowo-warzywnego (przemysły te mogły korzystać ze środków SAPARD), przemysły młynarski, skrobiowy i paszowy, a także zakłady produkujące drożdże piekarnicze i spożywcze, ekstrakt i granulat z chmielu, przetwarzające miód i jaja, przygotowujące włókno lniane i konopne do dalszego przetwórstwa i zajmujące się pakowaniem jaj. Ponadto ze środków działania mogą korzystać inne branże przemysłu, ale tylko, jeśli realizowane projekty służą wyłącznie ochronie środowiska.

„Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” jest jedynym działaniem SPO „Rolnictwo” przeznaczonym dla podmiotów wpisanych do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym lub ewidencji działalności gospodarczej, których przedmiotem działalności jest przetwórstwo produktów rolnych. Jego celem jest dostosowanie przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego do standardów UE w zakresie bezpieczeństwa produkcji żywności, produkcji żywności bezpiecznej dla konsumenta i ochrony środowiska. Mogą być również wspierane projekty służące poprawie warunków sanitarno-higienicznych i weterynaryjnych produkcji, rynkowemu ukierunkowaniu produkcji i wykorzystaniu istniejących nisz rynkowych, tworzeniu nowych i racjonalizacji istniejących rynków zbytu, poprawie jakości produktów, ulepszeniu struktury logistycznej, wprowadzeniu nowych i modernizacji istniejących technologii produkcji. Maksymalny poziom pomocy finansowej wynosi: 50% kosztów

kwalifikowanych, nie więcej jednak niż 20 mln zł na jeden podmiot w okresie trwania Programu, oraz nie mniej niż 100 tys. zł na jeden projekt.

2.3.2. Stan realizacji

Działanie zostało uruchomione 15 września 2004. Jego budżet wynosił w latach 2004-2006 1,9 mld zł, czyli ponad 29% środków przeznaczonych na cały Program. Jest to drugie, pod względem wysokości środków finansowych, działanie SPO „Rolnictwo”. Taka alokacja środków świadczy o przywiązywaniu dużego znaczenia do zmian mających na celu dostosowanie przemysłu i rzemiosła rolno-żywnościowego w Polsce do funkcjonowania na wspólnotowym rynku oraz podniesienie jego konkurencyjności. Według danych MRiRW z sierpnia 2007 r. przedsiębiorstwa złożyły 1646 wnioski, o łącznej wartości ponad 2,9 mld zł, co stanowi ponad 160% środków publicznych przeznaczonych na współfinansowanie tego działania. Przyjmowanie wniosków o dofinansowanie realizacji projektu zostało wstrzymane we wszystkich województwach 15.10.05 r. ze względu na wyczerpanie limitu środków.

Najwięcej wniosków (341), na łączną kwotę ponad 506 mln zł złożono w województwie wielkopolskim (mapa 4). Nowoczesny i dobrze rozwinięty przemysł rolno-spożywczy ma swoje podstawy w bogatej bazie surowcowej województwa²⁷. Najmniejszą liczbę wniosków (39) zarejestrowano w województwie lubuskim. Taka sytuacja jest najprawdopodobniej skutkiem tego, że przetwórstwo rolno-spożywcze jest jednym ze słabiej rozwiniętych działów przemysłu w województwie (w porównaniu np. z produkcją drewna i wyrobów z drewna, wyrobów z tworzyw sztucznych niemetalicznych, pojazdów mechanicznych)²⁸.

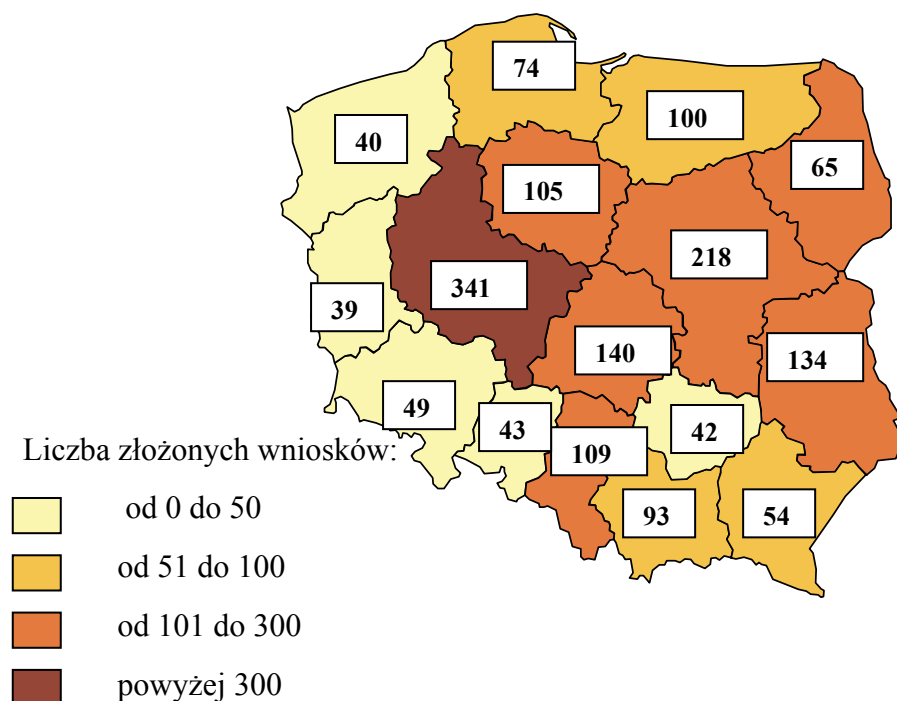
Zgodnie z danymi MRiRW z dnia 31 sierpnia 2007 r. zrealizowano 782 projekty, wypłacając kwotę ponad 787 mln zł, stanowiącą 41% środków przeznaczonych na współfinansowanie projektów wspieranych z tego działania. Wykorzystanie środków jest stosunkowo niewielkie, gdyż przygotowanie, realizacja i rozliczenie inwestycji przemysłu rolno-spożywczego trwa znacznie dłużej niż w innych działaniach.

Najwięcej projektów realizowano w przedsiębiorstwach branż: mleczarskiej (22% ogółu projektów), mięsnej (21%) i owocowo-warzywnej (23%) (patrz tabela 9).

²⁷ K. Gawlikowska-Hueckel, S. Umiński, *Przemysł*, [w:] *Regiony Polski – województwo wielkopolskie*; oprac. zb. pod red. K. Gawlikowskiej-Hueckel, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Warszawa 2000.

²⁸ K. Gawlikowska-Hueckel, S. Umiński, *Przemysł*, [w:] *Regiony Polski – województwo lubuskie*; oprac. zb. pod red. K. Gawlikowskiej-Hueckel, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Warszawa 2000.

Mapa 4. Liczba złożonych wniosków w działaniu „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” według województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW, stan z 31.08.07 r.

Tabela 9. Podział projektów działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” według sektora prowadzonej działalności – projekty zatwierdzone oraz zakończone i rozliczone

Główny sektor	Liczba zatwierdzonych projektów	Liczba projektów zakończonych i rozliczonych
Mięsny	229	108
Mleczarski	235	103
Drobiarski (jaja i drób)	117	43
Pozostałych produktów zwierzęcych	156	61
Produktów zbożowych	47	17
Produkty białkowe	6	4
Owoców i warzyw	246	87
Kwiaciarski i roślin ozdobnych	9	3
Ziemniaczany	6	1
Chmielu	1	0
Miodu	1	0
Przetwórstwo lnu i konopi	1	0
Innych produktów roślinnych	0	0
Produktów mieszanych	20	4
Pozostałe	18	2
RAZEM	1 092	433
w tym produktów rolnictwa ekologicznego	2	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z monitoringu ARiMR (stan z końca 2006 r.).

Wśród realizowanych projektów, najliczniejszą grupę stanowią inwestycje poprawiające: warunki sanitarno-weterynaryjne (25%), jakość produkcji (23%), a także inwestycje wprowadzające nowe technologie (18%) (tabela 10). Przetwórcy rolno-spożywczy mają obowiązek dostosować swoje przedsiębiorstwa do wymogów sanitarno-higienicznych obowiązujących na rynku unijnym. Podejmowane działania prowadzą również do podniesienia konkurencyjności poszczególnych zakładów na rynku unijnym. Polskie przedsiębiorstwa, aby sprostać tym wymaganiom muszą oferować żywność bezpieczną, o wysokiej jakości. Konieczne jest wprowadzenie nowoczesnych systemów zarządzania jakością. Do obligatoryjnych systemów zarządzania jakością należą: Dobra Praktyka Higieniczna (GHP) (określająca działania, które muszą być podjęte i warunki higieniczne, które muszą być spełniane i kontrolowane na wszystkich etapach produkcji lub obrotu, aby zapewnić bezpieczeństwo zdrowotne żywności), Dobra Praktyka Produkcyjna (GMP) (ustalająca działania, które muszą być podjęte i warunki, które muszą być spełniane, aby produkcja żywności oraz materiałów i wyrobów kontaktujących się z żywnością odbywała się w sposób zapewniający właściwą jakość zdrowotną żywności) oraz System Analiz Zagrożeń i Krytycznych Punktów Kontrolnych (HACCP) (określający tok postępowania, które ma na celu zapewnienie produkcji żywności bezpiecznej dla konsumenta poprzez identyfikację i oszacowanie zagrożeń mających wpływ na jakość żywności oraz ocenę ryzyka wystąpienia zagrożeń podczas wszystkich etapów procesu produkcyjnego i obrotu żywnością). Do nieobligatoryjnych systemów zarządzania jakością należą: Punkty Kontrolne Zapewniające Jakość, System Zarządzania Jakością wg norm ISO9000, Zintegrowany System Zarządzania, Produkcja na Światowym Poziomie, International Food Standard, British Retail Consortium oraz własny system zarządzania jakością²⁹.

Przedsiębiorcy nie złożyli wniosków o wsparcie projektów mających na celu rozwój nowych rynków zbytu produktów rolnych, lepsze wykorzystanie lub utylizację produktów ubocznych i odpadów (tabela 10). Niepokojący jest zwłaszcza brak działań mających na celu lepsze wykorzystanie lub utylizację produktów ubocznych.

Warto dodać, że 259 umów (27,8%) zostało podpisanych z przedsiębiorstwami, które były wcześniej beneficjentami Programu SAPARD.

²⁹ G. Morkis, *Systemy zarządzania jakością w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego*, Seria Program Wieloletni, Raport nr 20, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.

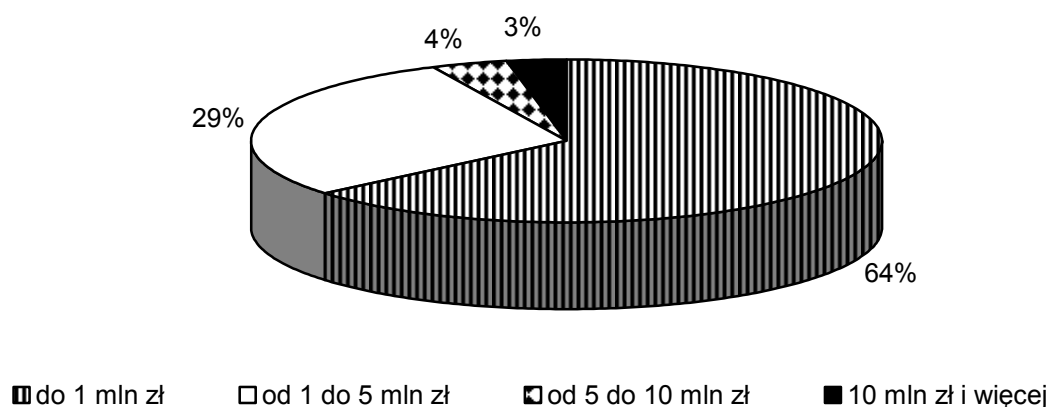
Tabela 10. Podział projektów działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” według celu inwestycji – projekty zatwierdzone i zrealizowane

Cel główny	Liczba zatwierdzonych projektów	Liczba zrealizowanych projektów
Prowadzenie produkcji zgodnie z przewidywanymi trendami rynkowymi	83	27
Wspieranie rozwoju nowych rynków zbytu produktów rolnych	0	0
Poprawa lub zracjonalizowanie kanałów marketingowych	24	12
Poprawa lub zracjonalizowanie procedur w przetwórstwie	147	65
Poprawa prezentacji i przygotowanie produktów	57	24
Dążenie do lepszego wykorzystania lub utylizacji produktów ubocznych lub odpadów	0	0
Stosowanie nowych technologii	198	80
Poprawa i kontrola jakości	251	103
Poprawa i kontrola warunków zdrowotnych	277	111
Ochrona środowiska	55	11
RAZEM	1 092	433

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z monitoringu ARiMR (stan z końca 2006 r.).

Wspierane projekty były realizowane przeważnie przez małe i średnie zakłady, w których sprzedaż netto wynosi do 50 mln zł. Były to przeważnie projekty niewielkie, o czym świadczy przeciętna kwota podpisanych umów (20 mln zł na jeden podmiot w okresie realizacji programu). W niemal 64% poziom wsparcia nie przekraczał 1 mln zł. Wsparcie w wysokości 10 mln zł i powyżej udzielono zaledwie 3% gospodarstw (wykres 2). Ponad 87% projektów było projektami jednoetapowymi.

Wykres 2. Struktura projektów w działaniu 1.5 według poziomu przyznanej pomocy

Źródło: Dane ARiMR.

2.3.3. Podsumowanie

Członkostwo Polski w UE dało dla wielu polskich przedsiębiorstw rolno-spożywczych szansę wprowadzenia swych produktów na rynek unijny. Jednakże wiele z nich nie było przygotowanych do funkcjonowania na tym rynku, a produkty nie spełniały wymaganych standardów. Istniały obawy, że nie będą one w stanie dostosować się do wymagań unijnych i przewidywano ich masową likwidację. Okazało się jednak, że zaskakująco wiele zakładów podjęło działalność dostosowawczą. Wiele z nich skorzystało też z przewidywanego okresu przygotowawczego.

Spośród 275 mleczarni funkcjonujących na rynku w maju 2004 r. zaledwie 55 spełniało wymogi sanitarno-weterynaryjne. Szacowano, że docelowo około 100 firm będzie w stanie produkować zgodnie z wymaganymi standardami i będzie uprawnione do eksportu produktów na rynek europejski. W kwietniu 2006 r. takich podmiotów było już 272 i były to wszystkie podmioty w branży³⁰.

Przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej na krajowym rynku funkcjonowało 1305 przedsiębiorstw branży mięsnej. W styczniu 2004 r. na rynku działało 238 zakładów mięsnych, które osiągnęły wymagane standardy oraz 100 uprawnionych do handlu z UE. W miesiącach poprzedzających integrację nastąpił masowy napływ zgłoszeń o zakończeniu procesów dostosowawczych. Według danych z końca 2006 r. uprawnionych do handlu z UE było 1107 zakładów mięsnych w Polsce³¹.

Polskie przetwórstwo rolno-spożywcze ma przewagi cenowo-kosztowe i dlatego jest konkurencyjne na rynku europejskim. Ponadto na konkurencyjność polskich produktów żywnościowych ma wpływ ich wysoka jakość³².

2.4. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów

2.4.1. Informacje ogólne

„Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” skierowano przede wszystkim do najmniejszych i przynoszących niewielkie dochody gospodarstw. Rolnicy i domownicy mogli starać się o wsparcie projektów uruchamiających albo rozwijających dodatkową działalność rolniczą lub zbliżoną do rolnictwa. Podjęcie lub rozwój dodatkowej działalności, wykorzystującej

³⁰ *Rynek mleka. Stan i perspektywy, nr 30*, „Analizy Rynkowe”, Warszawa 2006.

³¹ J. Drożdż, R. Mroczek, R. Urban, *Produkcja i przetwórstwo mięsa. Analiza sektora PKD 15.11.Z, 15.12.Z, 15.13.A*, Warszawa, wrzesień 2007, maszynopis.

³² I. Szczepaniak, *Ocena konkurencyjności polskich producentów żywności*, Seria Program Wieloletni, Raport nr 15, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.

istniejące zasoby gospodarstwa rolnego i zasoby lokalne oraz uwzględniającej potrzeby rynku, stwarzało warunki do rozwoju wielofunkcyjnych i silnych ekonomicznie gospodarstw rolnych. Ze środków działania mogły być wspierane projekty wspierające agroturystykę i usługi z nią związane, usługi na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej, prowadzenie na małą skalę przetwórstwa produktów rolnych oraz jadalnych produktów leśnych, sprzedaż bezpośrednią produktów pochodzących większości z własnego gospodarstwa rolnego, działalność związaną z wytwarzaniem materiałów energetycznych z biomasy, rzemiosło i rękodzielnictwo, drobne usługi na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich, sprzedaż lub promocja przez internet produktów rolnych.

Według danych ze Spisów Rolnych prowadzonych przez GUS w latach 1996 i 2002 liczba gospodarstw podejmujących dodatkową działalność, zwiększającą dochody zwiększyła się z 249 tys. w 1996 r. do 363,4 tys. w 2002 r., tj. o 46%³³. Według GUS te działalności to: działalność usługowa z wykorzystaniem własnego sprzętu, agroturystyka, wynajem pokoi, przetwórstwo produktów rolnych, przetwarzanie drewna, rękodzieło, akwakultura, wytwarzanie energii odnawialnej na rynek, oraz pozostała działalność (w tym chów zwierząt futerkowych)³⁴.

2.4.2. Stan realizacji

Budżet działania na lata 2004-2006 wynosił ponad 311 mln zł, co stanowiło 5% środków SPO „Rolnictwo”. Uruchomiono je 15 września 2004 r. Według danych MRiRW do 31 sierpnia 2007 r. złożono 7170 wniosków a wykorzystano 72% dostępnej kwoty. Wnioski o włączenie do programu złożono na kwotę ponad 524 mln zł, co stanowi 168% limitu, a kwota wniosków o płatność przekroczyła 82% limitu, ich realizacja jest, zatem jedynie kwestią czasu.

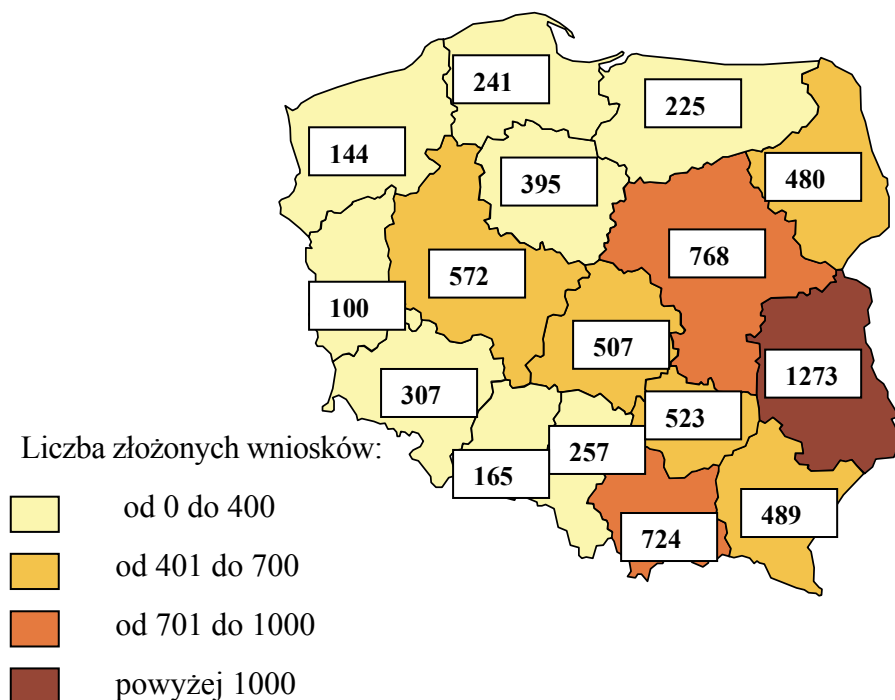
Największą liczbę wniosków (1273) złożono w województwie lubelskim, co stanowi niemal 18% wszystkich złożonych wniosków. Na drugim miejscu znajduje się województwo mazowieckie z 768 wnioskami (10%), na kolejnych województwa wielkopolskie, świętokrzyskie oraz łódzkie, z liczbą ponad 500 złożonych wniosków. Najmniej wniosków złożono w województwach lubuskim i zachodniopomorskim, odpowiednio 100 i 144 wnioski (mapa 5). Jest to zaskakujące zjawisko, zważywszy, że województwa zachodniopomorskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie są regionami bardzo atrakcyjnymi pod względem przyrodniczym i turystycznym, szczególnie w okresie

³³ http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/rolnic_lesnict_srodowi/pozarol_dzial_gosp_rol/index.htm.

³⁴ http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/rolnic_lesnict_srodowi/charakterystyka_gosp_roln_2005/index.htm.

letnim. Można by się, zatem spodziewać stosunkowo dużego zainteresowania działalnością agroturystyczną oraz usługową związaną z turystyką.

Mapa 5. Liczba złożonych wniosków w działaniu „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” według województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW, stan z 31.08.07 r.

Z badań przeprowadzonych w IERiGŻ-PIB w 2006 r. na reprezentatywnej próbie wynika, że wśród beneficjentów działania „Różnicowanie działalności...” najliczniejszą grupę stanowili rolnicy z wykształceniem rolniczym, zarówno wyższym, średnim, jak i zasadniczym zawodowym. O wsparcie najczęściej wnioskowały osoby w wieku od 45 do 50 lat. Podobnie jak w działaniu „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, występuje zależność pomiędzy wiekiem i wykształceniem beneficjenta, a skalą przedsięwzięcia, które realizuje. Im wyższe wykształcenie, tym większa jest wartość projektów, które beneficjenci decydują się realizować. Duże znaczenie ma także profil wykształcenia – osoby o wykształceniu rolniczym częściej realizują projekty o wyższej wartości niż osoby z analogicznym wykształceniem, ale o innym profilu.

Ze środków działania korzystały najczęściej gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 4 ESU (jest to zarazem dolna granica gospodarstwa żywnotnego w Polsce). Jest to bardzo liczna grupa gospodarstw rolnych (ponad 1,7 mln). Inwestycje w gospodarstwach, powyżej 4 ESU stanowią około 29% projektów realizowanych w ramach tego działania (tabela 11). Taki rozkład wniosków tłumaczyć można tym, że większość gospodarstw o wielkości

ekonomicznej do 4 ESU nie zapewnia właścicielom satysfakcjonującego poziomu dochodów. Zatem to właśnie one najczęściej podejmują działalność pozarolniczą w celu zwiększenia dochodów. Największa liczba wspieranych projektów w gospodarstwach, których wielkość ekonomiczna nie przekracza 4 ESU polega na podejmowaniu drobnej działalności usługowej na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich. Stanowią one ponad 45% wszystkich projektów. Na drugim miejscu znajduje się działalność agroturystyczna, (22%), na trzecim – usługi na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej (17% realizowanych projektów; tabela 11).

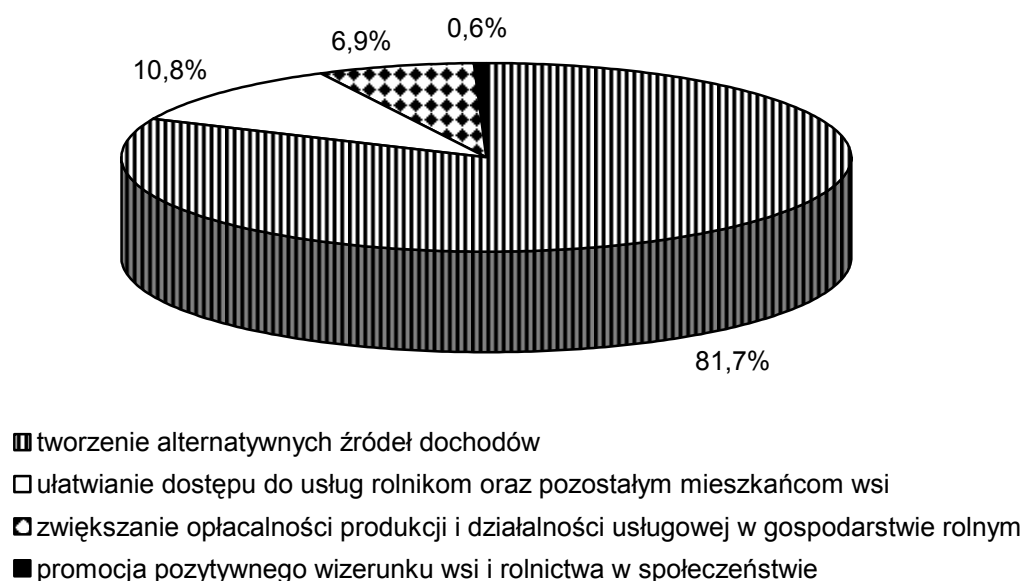
W gospodarstwach, których wielkość ekonomiczna przekracza 4 ESU, różnicowanie działalności polega na podejmowaniu lub rozwijaniu usług na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej (42%), drobnych usług na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich (29%) oraz agroturystyki (18%).

Tabela 11. Podział projektów działania „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” według typu projektów i wielkości ekonomicznej gospodarstwa – projekty zatwierdzone i zrealizowane

Typ projektu	Liczba zatwierdzonych projektów		Liczba zrealizowanych projektów	
	do 4 ESU	powyżej 4 ESU	do 4 ESU	powyżej 4 ESU
Agroturystyka	665	226	172	33
Usługi związane z turystyką i wypoczynkiem	222	48	75	13
Usługi na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej	524	532	270	256
Drobne usługi na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich	1 376	373	656	183
Prowadzone na małą skalę przetwórstwo produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych	67	32	29	14
Sprzedaż bezpośrednia produktów pochodzących w większości z własnego gospodarstwa	4	5	1	0
Wytwarzanie materiałów energetycznych z biomasy oraz zakładanie plantacji roślin wieloletnich na cele energetyczne	44	28	16	15
Rzemiosło i rękodzielnictwo	134	17	63	10
E-commerce – sprzedaż lub promocja przez internet produktów rolnych	3	2	1	0
Inne	2	0	1	0
RAZEM	3 041	1 263	1 284	524

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z monitoringu ARiMR (stan z końca 2006 r.).

Wykres 3. Struktura projektów w działaniu 2.4 według celu głównego

Źródło: Dane ARiMR.

Spośród głównych celów działania w niemal 82% projektów wsparcie dotyczy tworzenia alternatywnych źródeł dochodów (wykres 3)³⁵.

Należy zauważyć, iż niemal 20% umów podpisanych zostało z osobami, które były wcześniej beneficjentami Programu SAPARD.

2.4.3. Podsumowanie

Bezrobocie oraz ograniczone możliwości zatrudnienia na wsi są najważniejszymi i najtrudniejszymi problemami, z którymi borykają się obszary wiejskie. Ułatwianie dostępu do rynku pracy oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich, należą do najważniejszych zadań, które musi rozwiązywać polityka wobec obszarów wiejskich. Działanie „Różnicowanie działalności rolniczej...” jest jednym z instrumentów, pomagających rozwiązywać te problemy. Działanie to ma realizować cele, które będą sprzyjały: tworzeniu alternatywnych miejsc pracy, promocji pozytywnego wizerunku wsi i rolnictwa w społeczeństwie, zachowaniu zasobów przyrodniczych obszarów wiejskich, ułatwianiu dostępu rolników oraz pozostałych mieszkańców wsi do usług, przyczynianie się do zwiększania opłacalności produkcji i usług w gospodarstwie rolnym.

³⁵ ARiMR – dwa lata po akcesji, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa 2006.

3. Uwagi końcowe

Program SPO „Rolnictwo” od momentu uruchomienia spotkał się z dużym zainteresowaniem beneficjentów. Nieufność, z jaką rolnicy podchodzili do programów współfinansowanych przez UE (szczególnie było to widoczne na początku realizacji Programu SAPARD), ustąpiła miejsca myśleniu o przyszłości związanej z rozwojem działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Niewątpliwie jedną z przyczyn jest poprawa opłacalności produkcji rolniczej.

Rolników można podzielić na dwie grupy. W pierwszej znajdują się wiążący swoją przyszłość z rolnictwem i przekształcający swoje gospodarstwa w nowoczesne i konkurencyjne jednostki. Do drugiej grupy zaliczają się upatrujący w działalności pozarolniczej szans poprawy sytuacji materialnej. Do grupy pierwszej należą głównie posiadacze silnych ekonomicznie gospodarstw wielkoobszarowych, którzy poprzez zwiększanie skali produkcji i jej intensyfikację mogą zwiększać swoje dochody. Do drugiej – osiągający niskie przychody właściciele niewielkich pod względem obszarowym i ekonomicznym gospodarstw, o ograniczonych perspektywach rozwoju.

W ramach Programu SPO „Rolnictwo” współfinansowanych jest 15 różnych działań. Ich zróżnicowanie daje możliwość przeprowadzenia wielokierunkowych zmian restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych rolnictwa i sektora żywnościowego. Z drugiej strony tak duża liczba działań oznacza brak koncentracji środków na najważniejszych działaniach Programu. Wykorzystanie środków Programu jest wysokie, a wnioski złożone przekraczają środki przewidziane na realizację działań w latach 2004-2006.

Program SPO „Rolnictwo” ma charakter inwestycyjny. Z alokacji środków wynika, że 75% środków przewidzianych na realizację Programu zostało przeznaczone na projekty współfinansowane z priorytetu I „Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym” (tabela 12). Niemal 46% tej kwoty przeznaczono na finansowanie działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, które jest największym, pod względem finansowym, działaniem Programu (34% ogólnej kwoty).

Tabela 12. Podział środków finansowych w SPO „Rolnictwo” między priorytety

Priorytet	Kwota przeznaczona na priorytet (w mln zł)	Udział procentowy w środkach Programu
Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym	5 080	75
Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich	1 618	24
Pomoc techniczna	92	1
Razem	6 790	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Tygodniowych SPOtkań MRiRW Nr 1/2007(74).

Należy zauważyć, iż pozytywne zmiany zachodzące w rolnictwie dzięki SPO „Rolnictwo”, nie mają szansy dokonać się w czasie przewidzianym na realizację Programu. Przemiany te mają charakter długofalowy, a ich wprowadzenie jest czasochłonne, wymagają więc o wiele dłuższego okresu czasu aniżeli ten przewidywany w Programie na lata 2004-2006. Zachodzi, więc konieczność konsekwentnego kontynuowania rozpoczętych działań w programie rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013, jak również w kolejnych latach.

Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” nie rozwiązuje kluczowych problemów polskiego rolnictwa, do których należą między innymi bezrobocie ukryte na obszarach wiejskich oraz rozdrobniona struktura obszarowa gospodarstw. Wynika to z faktu, iż priorytety, według których przydzielana jest pomoc finansowa, przejęte przez Wspólnotę, nie pokrywają się z priorytetami, według których toczą, lub powinny się toczyć przemiany polskiego rolnictwa. Ograniczenia są spowodowane różnym poziomem rozwoju gospodarczego krajów UE. Polskie rolnictwo charakteryzuje się o wiele niższym poziomem rozwoju, aniżeli rolnictwo starych krajów UE. Poziom ten określa się za pomocą takich wskaźników jak udział rolnictwa w tworzeniu PKB oraz udział zatrudnionych w rolnictwie. W Polsce w 2005 roku udział rolnictwa w tworzeniu PKB wynosił 5%³⁶, podczas gdy zatrudnionych w rolnictwie było 16,1% ludności. Wskaźniki te świadczą o słabo rozwiniętej gospodarce, bowiem w miarę rozwoju gospodarczego udziały te powinny się zmniejszać. Dla przykładu w Niemczech w tym samym roku w rolnictwie zatrudnionych było niecałe 1% osób, a udział tego sektora w tworzeniu PKB wynosił 2,8%³⁷, we Francji 4% siły roboczej zatrudnionej w rolnictwie wytwarzało 2% PKB³⁸. Wysokie zatrudnienie w polskim rolnictwie jest m.in. wynikiem znacznego rozdrobnienia gospodarstw.

Kolejnym elementem polityki UE, który uniemożliwia rozwiązywanie problemów polskiego rolnictwa jest to, że ze środków UE nie są finansowane działania inwestycyjne, mające na celu jedynie zwiększanie skali produkcji. W polskim rolnictwie tego typu inwestycje są bardzo potrzebne ze względu na niską opłacalność produkcji rolniczej, jak również niewielką skalę produkcji. Są jednak sprzeczne z postulatem ograniczania nadmiernej produkcji żywności na wspólnym rynku. Dodatkowa pomoc narodowa jest dopuszczalna tylko w przypadku, gdy nie zakłóca zasad wolnej konkurencji i nie jest sprzeczna z polityką Wspólnoty.

³⁶ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/pl.html>.

³⁷ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/gm.html>.

³⁸ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/fr.html>.

Załącznik 1. Legislacja dotycząca SPO „Rolnictwo”

1. Regulacje prawne dotyczące Programu SPO „Rolnictwo”

1. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 lipca 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004-2006” (Dz. U. Nr 136, poz. 968).
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (Dz. U. Nr 69, poz. 488).
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (wersja ujednolicona z naniesionymi zmianami).
4. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. (Dz. U. Nr 207, poz. 2117) w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.
5. Załącznik do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. (Dz. U. Nr 207, poz. 2117) w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.
6. Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” opracowane na podstawie załącznika do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. (Dz. U. Nr 207, poz. 2117) w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 września 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (Dz. U. Nr 199, poz. 1645).
8. Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004-2006” (Tekst opracowany na podstawie powyższych rozporządzeń z zaznaczonymi zmianami).
9. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. (Dz. U. Nr 197, poz. 2032) w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.

10. Załącznik do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. (Dz. U. Nr 197, poz. 2032) w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.
11. Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” opracowany na podstawie załącznika do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. (Dz. U. Nr 197, poz. 2032) w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”.
12. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 września 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (Dz. U. Nr 185, poz. 1548).

2. Regulacje prawne – Inwestycje w gospodarstwach rolnych

1. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 21 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (Dz. U. Nr 81, poz. 567).
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 lutego 2005 r. w sprawie wzoru umowy o dofinansowanie projektu w ramach Sektorowego Programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (Dz. U. Nr 36, poz. 325).
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (Dz. U. Nr 270, poz. 2684).

3. Regulacje prawne – Ułatwianie startu młodym rolnikom

1. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 21 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” (Dz. U. Nr 81, poz. 568).

2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 listopada 2004 r. w sprawie wzoru umowy o dofinansowanie projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” (Dz. U. Nr 252, poz. 2527).
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 listopada 2004 r. w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” (Dz. U. Nr 244, poz. 2454).

4. Regulacje prawne – Poprawa przetwórstwa oraz marketingu artykułów rolnych

1. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 grudnia 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w zakresie działania „Poprawa przetwórstwa oraz marketingu artykułów rolnych” (Dz. U. Nr 250, poz. 2109).
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Poprawa przetwórstwa oraz marketingu artykułów rolnych” (Dz. U. Nr 273, poz. 2712).
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 listopada 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru umowy o dofinansowanie projektu w ramach Sektorowego Programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” (Dz. U. Nr 250, poz. 2108).
4. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 marca 2005 r. w sprawie wzoru umowy o dofinansowanie projektu w ramach Sektorowego Programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” (Dz. U. Nr 68, poz. 600).

5. Regulacje prawne – Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów

1. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 czerwca 2005 r. w sprawie wzoru umowy o dofinansowanie projektu w ramach Sektorowego

Programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” (Dz. U. Nr 133, poz. 1122).

2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie trybu składania i wzoru wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” (Dz. U. Nr 285, poz. 2862).

Załącznik 2. Indykatorywny podział środków UE na województwa na podstawie wskaźników przyjętych uchwałami (nr 2, 3, 4, 5, 6) Komitetu Sterującego SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” na posiedzeniu w dniu 25.11.2004 r. (w euro)

Województwo	Inwestycje w gospodarstwach rolnych	Ułatwianie startu młodym rolnikom	Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa	Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem	Scalanie gruntów	Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego	Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi
Dolnośląskie	12 048 632	4 816 648	2 733 341	1 055 957	803 751	4 188 711	9 549 411
Kujawsko-pomorskie	22 249 799	8 894 740	3 201 411	1 950 001	654 814	4 400 862	4 112 378
Lubelskie	30 191 941	12 069 749	8 758 163	2 646 060	4 181 608	5 911 660	4 679 544
Lubuskie	4 302 770	1 720 106	878 583	377 100	142 197	1 940 152	8 817 019
Łódzkie	25 563 216	10 219 336	6 091 336	2 240 393	156 416	5 657 422	2 002 820
Małopolskie	10 309 376	4 121 351	5 273 767	903 527	568 785	6 525 638	5 911 022
Mazowieckie	46 028 328	18 400 617	10 358 459	4 033 981	218 691	10 567 366	7 716 287
Opolskie	7 823 307	3 127 502	1 511 663	685 645	601 206	2 402 321	2 455 542
Podkarpackie	7 259 497	2 902 109	4 149 677	636 232	3 563 153	5 072 664	4 168 218
Podlaskie	22 566 275	9 021 257	3 401 466	1 977 737	497 687	3 682 750	5 435 580
Pomorskie	11 128 321	4 448 738	1 981 885	975 300	112 335	3 828 428	5 574 133
Śląskie	6 589 371	2 634 215	2 289 196	577 501	1 701 805	3 930 228	3 729 483
Świętokrzyskie	12 193 120	4 874 410	4 452 124	1 068 621	629 986	3 731 468	1 420 228
Warmińsko-mazurskie	13 662 640	5 461 876	1 799 111	1 197 411	227 514	3 873 068	6 904 398
Wielkopolskie	36 053 981	14 413 200	5 525 970	3 159 817	142 197	7 448 663	8 135 332
Zachodniopomorskie	8 440 279	3 374 147	1 343 849	739 717	184 855	3 338 598	4 388 605
Razem – 85%	276 410 853	110 500 001	63 750 001	24 225 000	14 450 000	76 499 999	85 000 000
Rezerwa – 15%	48 778 385	19 499 999	11 249 999	4 275 000	2 550 000	13 500 001	15 000 000
RAZEM – 100%	325 189 238	130 000 000	75 000 000	28 500 000	17 000 000	90 000 000	100 000 000